

ქვეყნული გაზეთი

წელაწადა საბოლივიკო და სალიცერატურო ყოველკვირეული გაზეთი მეოქრობეტა

№ 33 კვირა, 14 დეკემბერი 1903 წ. № 33

გაზეთის ფასი: ერთი წლით ტფილისში 7 მან., ნახევარი წლით— 3 მან. და 50 კაპ.; ტფილისს გარეთ ერთი წლით 8 მანეთი, ნახევარი წლით— 4 მან., სამი თვით— 2 მან., თითო ნომერი 15 კაპ.
ხელის მოწერა მიიღება: ტფილისში— „წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების“ კანცელარიაში და თვით „კვალის“ რედაქციაში; რუსის ბაზარში, საეკლესიო სახლში, იქვე, სადაც ექ. ხელაძის სტამბაა.

რედაქციის კანტორა ღიაა ყოველ დღე, დილის 10 საათიდან 2-მდე და საღამოს 5 საათიდან 8-მდე. სახედაქციო საქმეებზე პირადი მოლაპარაკება შეიძლება ყოველ დღე, გარდა ორშაბათის და სამშაბათისა, შუადღის 12-დან 2 საათამდე.
ფასი განცხადებისა უკანასკნელ გვერდზე სტრიქონი ორი შაური. ფოსტის აღრესი: Тифлисъ, редакция газеты „КВАЛИ“.

შინაარსი: კვირიდან კვირამდე.—სტორე შენიშვნა, ყვირილელისა.—სხვადასხვა ამბები.—კორესპონდენციები.—რუსეთი.—უცხოეთის ქრონიკა.—სიცრუე (ძველი კაცის ნამბობი), სპირიდონ მცირიშვილისა.—კერძო საკუთრება და მისი ისტორია. არ. რაქდენიძისა.—ნაწყვეტები პოლიტიკური ეკონომიიდან, ა. წულუკიძისა.—კლასთა ინტერესების წინააღმდეგობა 1789 წელს, თარგ. ელიავასი.—განცხადებანი.

მიიღება ხელის მოწერა

საბოლივიკო, სამეცნიერო და სალიცერატურო გაზეთი

„კ ვ ა ლ ი“

გამოვა 1904 წელსაც

ყოველ კვირა დღეს ერთიდან სამ თანამდე.
გაზეთის ფასი

ტფილისში: ერთი წლით ღირს 7 მან., ნახევარი წლით— 3 მან. 50 კაპ., სამი თვით— 2 მ. თითო ნომერი— 15 კაპ.
ტფილისს გარეთ: ერთი წლით ღირს 8 მან., ნახევარი წლით— 4 მან., სამი თვით— 2 მან., თითო ნომერი— 15 კაპ.

ხელის მომწერლებს შეუძლიათ წლის ფული ნაწილ-ნაწილათაც შემოიტანონ.

ხელის მოწერა მიიღება:

ტფილისში— „წერა-კითხვის საზოგადოების“ კანცელარიაში (სახლის ქუჩა, თავაღ-ნაწარობის ქარვასლა); რკინის გზის სადგურზე პირველ კლასის ბუფეტში, ესტ. ჩხარტიშვილთან და თვით „კვალის“ რედაქციაში (რუსის ბაზარი, საეკლესიო სახლებში).

ტფილისს გარეთ:

ქუთაისში— მიტროფანე ლაღიძესთან, ვ. ბეჟანაშვილის წიგნის მაღაზიაში და ქუთაისის წიგნების გამომცემელ ამხანაგობის კიოსკში; ბათუმში— სპირიდონ ჭვლიძის წიგნის მაღაზიაში; ოზურგეთში და ახალსენაკში— კ. თავართქილაძის წიგნის მაღაზიაში; ქუთაისში— კალისტრატე ჭიჭინაძესთან და კარბე მოღებაძესთან; ყვირილაში— ივანე არღიშვილთან; დაბა ხონში— სახალხო სამკითხველოში; ძველსენაკში— არსენ წითლიძესთან; ოზურგეთში— დომენტი შავიშვილთან; საბუნჩაში (ბაქო)— პეტრე მაჭავარიანთან.

რედაქცია უმოაჩილესათ სთხოვს ხელის მომწერლებს თავიანთ აღრესები გარკვეულათ დაწერილი გამოგზავნონ.

◆ აღრესის გამოცვლა თბილისს გარეთ ღირს 40 კაპ. ◆

ფოსტის აღრესი: Тифлисъ, редакция „КВАЛИ“.

კვირიდან კვირამდე

(ფალაოხი)

ქალაქის გამგეობა და პრესის წარმომადგენლები. დრამატიული საზოგადოების არა ჩვეულებრივ დროს ჩვეულებრივი კრება.—რეპერტუარს ვინ დაეძებდა.—შეურიგებლის შერიგება.—მესნიშვილი და დრეფტუსი.—ფ. გოგჩიაშვილმა უკან წაიღო.—მისი „ხერხები“ და ფილისტერების განძრახვა.—გაბრიელ გოგჩიაშვილი, როგორც საზოგადო მოღვაწე.—ბრძოლაში ვინ იმარჯვებს და ვასილ წერეთელი.—ქუთათური სტუდენტები და მაჭანკლები.—მუჯირის თავის მართლება.—ოზურგეთის არჩევნები. გლეხის ჩივილი. დედის და ცოლის წერილი რედაქციის მიმართ.—გოგია სიკინტილაძე.

კვარაძან კვირამდე! ისევ კვირადან კვირამდე! დახს! კვირიდან კვირამდე კვლავ შეუდგა თავის საქმეს, კვლავ განაახლა თავის მოღვაწეობა, კვლავ წყებულობს თავის მოქმედებას.

მეტი სინათლე! თქვა ვიღაც ფილოსოფოსმა. მეტი სიბნელე! იძახიან ჩვენი ქალაქის მამები. კარგია სინათლე! ვისთვის? საზოგადოებისთვის, ხალხისთვის. კარგია სიბნელე! ვისთვის? თფილისის ქალაქის გამგეობისთვის. საზოგადოებამ დაინახოს უნდა, რას აკეთებენ ჩვენი მამები. „მამებს“ არ უნდათ დაინახონ „ქვეყანას“, რას აკეთებენ და როგორ აკეთებენ ისინი ქვეყნის სასარგებლოთ. პრესა, პრესაო, გაიძახის საზოგადოება, ყველაფერი პრესაში უნდა გამოაშკარავდესო. რა საჭიროა ეს ზედმეტი პრესა, უიმისოთაც კარგათ მიღის ჩვენი საქმეო, აცხადებს გამგეობა. გამგეობის კრებას, კომისიების სხდომებს უნდა. დაესწრონ პრესის წარმომადგენლებიო. არაა საჭირო, თუ რამე ცნობები სჭირია ვინმეს, სტოროფს მიმართოს და იქ მისცემენ ყოველგვარ სპრავკებსო. და ასე, თამამშვეის წინადადება, რომ პრესის წარმომადგენლებს ნება ქონებოდათ დასწრებოდენ გამგეობის კრებებს, ქალაქის თავმა არ შეიწყნარა და უარყო, ჩვენ კანონში ვგ საქმე არ წერიაო. ბათუმში, ბაქოში გამგეობის კრებებს პრესის წარმომადგენლები ესწრებიან და ყველაფერი სინათლეზე გამოაქვთ, მთელი გამგეობის, ან მისი რომელიმე წევრის მოღვაწეობა საზოგადოებას ნათლათ უდგას თვალ წინ, მითქმა-მოთქმას ადგილი

არა აქვს. გაზეთის საშუალებით ყოველ-გვარ ხმებს და ექვემდებარება სხივი ეფინება. აქ ნათლად გამგეობის თვითმული წევრის მოქმედება და მისი მისწრაფება. თუ ცუდათ მოქმედობ, თუ ფულებს ტყუილად უბრალოთ ფლანგავ, ვაი შენი ბრალი, სამარცხვინო ბოძზე მიგაკრავს ქვეშაბრტყების მოყვარული გაზეთი, რასაც ასე შორს გაურბის თფილისის გამგეობა. აქ არ ხედავ ვინ არის დანაშაული, ვინაა ფულის გამფლანგველი, როგორ მოხდა; რომ ხორცის დუქანმა ამდენი ზარალი ნახა, ვისი დაუდევრობაა, ვისი დაჯინებაა, რომ განაბირა ქუჩები არც განათდეს და არც მოიკირწყლოს, და მრავალი სხვა ამისთანაები. მერე რისთვის უნდა ქალაქის გამგეობას გაექცეს და გაშორდეს გაზეთის წარმომადგენლებს? მთვარიანი ღამის ვის ეშინია და ქურდსო, ნათქვამია. ჯვარი სწვრია გამგეობას, ქურდს შევადაროთ, მაგრამ სიტყვამ მოიტანა და ასე ითქმის მაინც! სინათლის კი ეშინიათ და რა ვიცი...

* *

მაგრამ სინათლის ხომ სხვებსაც ძალიან ეშინია. ეს დაამტკიცა დრამატიულ საზოგადოების სამი დეკემბრის კრებამ. რა იყო? რა მოხდა? არაფერი და ყველაფერი. პირველ ყოვლისა, გრძელი კამათი დრამატიულ საზოგადოების და დრამატიულ გამგეობის უფლებებზე. შემდეგ „შეურიგებელის შერიგებაზე“ მოლაპარაკება, და მამულიშვილური აღფრთოვანება. ბოლოს—შერიგება, ტაში, ხვევნა კოცნა—საერთო დღესასწაული.

შეთანხმებულან რეპერტუარზე—გაიხარებს ჩვენი მკითხველი, და უსაფუძვლოთ გაიხარებს. რეპერტუარი აქ არავის უხსენებია, ეს ჩვეულებრივი კრება არა ჩვეულებრივმა გარემოებამ ააღელვა. ისიც თქვას კაცმა, რატომ ამ ამაღლეველ გარემოებათ რეპერტუარის საკითხი არ ჩაითვლებოდა. სეზონის დაწყებიდან დღემდის რეპერტუარზე კამათი არ შეწყვეტილა, და რა უშავდა, დრამატიულ კრებას თვით განეხილა ეს კითხვა და ინსტრუქცია მიეცა გამგეობისთვის, ასე და ასე მოაწყვე რეპერტუარის საქმეო. გამგეობამ გაკვირვებით თქვა, ჩვენა ვცდილობთ რეპერტუარის განახლებასო, მარა მე, სწორე ვითხრათ, გამგეობის დიდ დაპირებას დრამატიულ საზოგადოების პატარა ინსტრუქცია მერჩია,—დახავსებულ პიესების დადგმა აღარ გაბედოთ და ახალ პიესებს გაუღეთ კარით. ამ ინსტრუქციას, რასაკვირველია, თან მოჰყვებოდა მომავალ წლის სავარაუდო ხარჯთ აღრიცხვაში „სავტორო“ და „ბიბლიოთეკის“ ხარჯების გადიდება. და მგონია, რომ ამ ინსტრუქციის მიღებით დაკმაყოფილდებოდა საზოგადოება... არა დრამატიული, რასაკვირველია, არამედ მეორე, უფრო ფართო.

მაშ რა იყო, რა მოხდა? რათ მოიწვია გამგეობამ ეს უცნაური კრება, რამ ააღელვა ასე მწარეთ კრების წევრები? გამგეობამ მესხიშვილი გაავლო დასიდან. არაფერი. მესხიშვილის გაგდება თეატრში მოსიარულე საზოგადოებამ ვერ მოითმინა და სკანდალი მოახდინა. გამგეობა საგონებელში ჩავარდა. რა ქნას? დარჩეს—სკანდალები უფრო გახშირდება, არა და რა ქნას? ამჯობინა ისევ გადადგომა, მოიწვია საზოგადოება არა ჩვეულებრივ დროს, კრება ჩვეულებრივ წლიურ კრებათ გამოაცხადა, და უნდა გადაედგე, მე შემდეგში ჩემ სკამზე აღარ მომეცდევინებო, გამოაცხად. მესხიშვილთან შეტაკებაზე კი კრინტს არა სძრავდა, და არც საელიდა საჭიროთ კრებასთან ამ შეტაკებაზე ლაპარაკს. გამგეობას უფლება ჰქონდა გაეგდო მესხიშვილი. მან ისარგებლა კიდევაც ამ უფლებით. მარა კრებასაც უფლება აქვს თავის არჩეულ გამგეობას პასუხი მოთხოვოს, ეს რათ ჰქენია. „საზოგადოება“ აწესრიგებს თეატრის საქმეებს, გამგეობას ნამდვილათ მხოლოდ სისრულეში მოჰყავს საზოგადოებების დადგენილები. და დრამატიული სა-

ზოგადოება რის მომწესრიგებელი ორგანო იქნებოდა, თუ თავის აღმასრულებელ ორგანოს ვერ მოსთხოვს პასუხს, როცა საჭიროთ დაინახავს, ამა თუ იმ მოქმედებაზე მესხიშვილი უბრალო სიმართლე არის, რომ ეს ბოლომდე უსწრებლის ორატორებმაც კი გამოარკვეეს. კრება მიხვდა თავის უფლებას და უთხრა გამგეობას, ხელს ნუ აფარებ ამ ინცინდენტსო. ეს მოითხოვა დასჯილმა არტისტმა მესხიშვილმაც—მე არა ვარ დანაშაული, და კიდევაც დავამტკიცებ ამას, თუ მალაპარაკებთ ინცინდენტზეო. მაგრამ ნამდვილი „ხიფათი“ სწორეთ აქედან დაიწყო. გამგეობას ინცინდენტზე ლაპარაკი მაინც არ სურდა, ნუ გავარჩევთ საქმეს საჯაროთო. თუ არ დაგიშლიათ, კომისია ამოირჩიეთ და მას მიანდვეთ ეს საქმეო. კომისიაზე მესხიშვილიც თანახმა იყო. მარა კრება კომისიის არჩევის ნაცვლათ „შესარიგებელ ფორმულების“ შემუშავებას შეუდგა.

რათა? რისთვის? გაიგო რამე საქმის, რომლის მორიგებით გათავებებს აპირებდა? სრულებით არა. შეიძლება გამგეობის წევრებმა პირადი ანგარიშებით გადააყენეს მესხიშვილი? შეიძლება მესხიშვილმა თავის ქცევით შეაფერხა თეატრის საქმე და აიძულა გამგეობა ასე მოქცეულიყო? არაფერი ეს არ გამორკვეულა, ხოლო გამოირკვა მამულიშვილური აღფრთოვანება, რაც კრების წევრებს მეტათ შევნოდა, საქმეს კი სრულებით წინ არ სწევდა. „მამულს გაფიცებთ,—აი ფორმულა, და მიიღეთო“—ამბობდნ ორატორები, და კრებაც თანახმა იყო ყოველ გვარ ფორმულაზე, ოღონდ შეერიგებია არტისტი და გამგეობა. გათავდა იმით, რომ კრებამ გამგეობას ნდობა გამოუცხადა, ამ უკანასკნელმა კი თავის დადგენილება მესხიშვილის შესახებ იქვე გააუქმა და სთხოვა, დასში მობრუნდიო. ამგვარათ მოხდა შერიგება, რამაც საერთო სიხარული, ტაშის ცემა და ხვევნა-კოცნა გამოიწვია.

რას ნიშნავს ყველაფერი ეს? ორში ერთი, დანაშაული ან მესხიშვილია, ან გამგეობა. საზოგადოება ნდობას უცხადებს გამგეობას. სჩანს, გამგეობას არავითარი დანაშაული არ მიუძღვის. და თუ გამგეობას არავითარი დანაშაული არ მიუძღვის, აშკარაა მესხიშვილია დანაშავე და მისი გაგდება დასიდან კანონიერი ყოფილა. და თუ გამგეობის წინაშე მესხიშვილი შემცდარია, შემცდარი ყოფილა ის აგრეთვე დრამატიულ საზოგადოების წინაშეც, რადგან პირველი ამ უკანასკნელის გაგრძელებაა. და თუ ეს ასეა, მესხიშვილისთვის უპატიებიათ დანაშაული, როგორც გამგეობას, ისე საზოგადოებას. მესხიშვილმა მიიღო ამნისტია, ხოლო თავმოყვარე დრეი ფუსმა პატიებაზე უარი განაცხადა: თუ მტყუანი ვარ, დამსაჯეთ, თუ მართალი ვარ გამამართლეთ, რას მიქვია პატიებაო. ასე უნდა მოქცეულიყო მესხიშვილიც, თუ მართალი იყო და მოქალაქობრივი გაბედულობა შესწევდა...

* *

მოქალაქობრივი გაბედულება ისევ ფ. გოგიჩაიშვილს აქვს. მას იმდენი გაბედულება აქვს, რომ გუშინდელ ნათქვამს დღეს სულ მტვრათ აქცევს, ამას ის გაბედულოთ, აშკარათ ჩადის „ცნობის ფურცლის“ ფურცლებზე შაბათობით. რასაც ერთ შაბათს დასწერს, იმას მეორე შაბათს შლის, მარა შლის მისი ჭკუით, ნამდვილათ კი რაღა დროს წაშლაა. მან უწინ ცოლ-შვილიანი კაცი საზოგადო მოღვაწეთ მონათლა, შვილები გაგიჩინიაო. როცა უკითხეს: ჰაი და რას ამბობ მაგას, რას ფილისტერობო, მან ახლა უკან წაიღო წინანდელი ნათქვამი და გამოაცხადა: მე ვე არ მითქვამსო. ა დათვი და ა კვალი,—ნახეთ, ბატონებო, წინანდელი „ცნობის ფურცელი“ და ახლანდელი, წინანდელი შაბათის ფელეტონი და ახლანდელი. მე კი არ მცალია მაგისთვის. და არც დრო არის; ჯერ უნდა მის მესამე, თავის გასამართლებელ ფელეტონს მოვუცადოთ.

„უკანასკნელი“ იქნება—აიმედებს მკითხველს. ვნახოთ, რას იტყვის უკანასკნელში,—ახლა კი სხვა მხრივ მინდა შევეხე მის ნაწერებს. მოპირდაპირეს რომ სხვაფორივ ვერა დააკლო, ბ. გოგიჩაიშვილი მისდგა და უსაყვედურებს, შენს წერილის თავში დაპირებაა, გოგიჩაიშვილის შემქნელ წრეს გამოვარკვევა, წერილის ბოლოში კი გამორკვევის ნაცვლათ „დიდ მნიშვნელოვანი“ წერტილებიაო. ბ. გოგიჩაიშვილმა, რასაკვირველია, იციის ამ წერტილების მნიშვნელობა, იცის და მაინც სარგებლობს... „ლაიფციგის“ უნივერსიტეტმა რომ გოგიჩაიშვილის ამბავი გაიგოს, მაშინვე ეტყვის, არა გრცხვენია მაგვარ ხერხით სარგებლობაო. მეც ვეტყვი ბ. გოგიჩაიშვილს, რომ თუ ასეთ ხერხს თავი არ დაანება, მას უკამათოთ გამარჯვებას დაულოცავენ, ვინაიდან ეს მისი „ხერხები“ ნაკლებათ სსახელოა. თუმც ეს ასეა, მარა დღეს დღეისობით გოგიჩაიშვილს და მის აზრებს გასავალი აქვს. ფილისტერების ერთ ჯგუფს (აი ისეთებს, რომლებმაც შექმნეს გოგიჩაიშვილისებური აზროვნება, წვირლ ვაჭრუკა-მესაკუთრეებს, და საზოგადოთ, წვირლ ბურჟუებს) განუზრახავს დიდი ალბომი მიართვას გოგიჩაიშვილს ძღვნათ და საჩუქრათ. ალბომში იქნება რიგ-რიგათ დახატული: „ქალი და კაცი იკოცნებიან“, „ქალი და კაცი სიყვარულობენ“, „ქალი და კაცი ერთათ“, „ოჯახი“, საზოგადოება, „ახ.გადო საქმე“ და ვინ იცის კიდევ რა. დებუტაციათ დამა-კავალრები იქნებაო. ლანჩხუთელებიც დიდ მზადებაშიათურმე, უნდა თავის ღვიძლი შვილი დააჯილდოვოს ძვირფასი რამეებით. საქმეს მეთაურობს გაბრიელ გოგიჩაიშვილი—მოღვაწე საზოგადო: მან წარმოშობა ფილიპე, კაცი ფრიად სტატისტიკოსი, ეკონომისტ-პოლიტიკოსი და მეტათ კოსი, რომელსაც გამოესარჩლა

* *

ვასილ წერეთელი. მაგრამ ვაი ამ გამოსარჩლებას. ვასილს როდი სცოდნია ფილიპეს განძრახვა ზოგიერთ წინანდელ აზრთა უკუგდებისა და მის ფელეტონში სწორეთ ის ამოუკითხავს და იმას ესარჩლება, რისიც გოგიჩაიშვილს დღეს ასე რცხვენია. მეგობარიც ასეთი უნდა. რას იზამს ახლა გოგიჩაიშვილი? დაწერს სამ დიდ ფელეტონს ვასილისთვის „ნამდვილ აზრის“ ასახსნელათ? თუ გაჩუმდება? არ ვიცი, რას იზამს, ის კი ვიცი, რომ ვასილმა ვერაფერი სამსახური გაუწია მას. სამაგიეროთ ვასილმა სულ ბდღვირი გაადინა ფილიპეს მოწინააღმდეგეთ, როგორ გაბედეთ და შებედეთ სტატისტიკის დოხტურსო. რა სთქვა მან? მას არაფერი არ უთქვამს, მან ახლათ აღმოაჩინა, რომ ბრძოლაში ის კი არ იმარჯვებს, ვინც უფრო ძლიერია, არამედ ის, ვინც უფრო თავხედი, გამბედავი და თავგამეტებულია. ლიტერატურაში კი ძლიერი დამარცხებული რჩება. საცოდავი ძლიერები! როგორ განუკითხავათ იჩაგრებიან თავხედ სუსტებისაგან. მაგრამ რა უყოთ, ბატონო ვასილ, რომ თქვენისთანა და გოგიჩაიშვილისთანები დამარცხდენ, ტყუილათ ფიქრობთ, ვითომც ძლიერნი მარცხდებიანო. ძლიერები ყოველთვის იმარჯვებენ და ეს გამარჯვება ყველაზე თვალსაჩინოთ ლიტერატურაში და საზოგადო ასპარესზე ხდება. ტყუილათ ფიქრობთ, რომ თქვენ ძლიერები იყოთ, თქვენისთანა ძლიერები მართლაც რომ ყოველთვის დამარცხდებიან, ისე რომ საზოგადოება ვერც კი შეამჩნევს თქვენს დამარცხებას.

* *

ხოლო გავიმარჯვე და სული მიდგიაო, ქუთათურ სტუდენტებმა უნდა თქვან. ყიდიან და ყიდიან მუნდირს, ქუდს კანტებს და იქნება კიდევ სხვასაც რამეს. ძალიან ფასში კი იყიდება სტუდენტის ხარისხი! სამი-ათასი, ოთხი-ათასი და ერთი ქალიშვილი ქალი კიდევ დავესკათ. ამას ახლა არ დაი-

ჯერებთ, მარა ასე კია და. ერთი განგებ ჩიცვით სტუდენტის ფორმა და გაიარეთ ბულვარზე, ქუჩაში, მაშინვე ათასობით მაქანკლები გვერდში ამოგიდგება და ქალს შეხედვით სთანა და ამისთანა ქალია, ამისთანა და ამისთანა და ამისთანა პურმარილი იცისო. და თქვენ გასტერდებით მაქანკლის ამ გვარი თავხედობით, მარა მალე მოღბებით და კიდევ თანხმდებით... რას იზამ... ერთმა ჩვენმა ამხანაგმა ქუთათურ სტუდენტების ამ გვარი საქციელი გარყვნილებათ ჩასთვალა, არა გრცხვენიათ დიბლომებით ვაჭრობთო? კარგი, გაიარა, წავიდა ეს ამბავი, მარა ამ ბოლოს გამოხტა ერთი სტუდენტი იასონ ნიკიფორეს ძე მუჯირი, მცხაკაუბი ქუთაისის გუბერნიაში, ოზურგეთის მაზრაში და იწყო დაცვა სტუდენტების. რა ვუყოთ რომ ღარიბ სტუდენტმა ცოლი შეირთოს, ოჯახი გაამაგროს, ცოლქმრული კავშირი განამტკიცოს და უმალესი განათლება მიიღოს. აქ სტუდენტი, როცა ყიდის თავის ღირსებას, არავეითარ საზიზღროებას არ ჩადისო“. ასე იყო და ასე. ანგარიშით ცოლს ირთავენ, და ამავე დროს კი ყვირიან ოჯახი უნდა გავამაგროთო. კაი საშუალება კია თქვენმა მზემ! და ოჯახის გამაგრებაც მანამდე იქნება, სანამ ამას ანგარიში მოითხოვს. როცა აღარ იქნება ხელსაყრელი ოჯახის განმტკიცება, მაშინ კი მიანებო უნდა თავი. ესეც თქვენი ცოლ-ქმრული კავშირი! ამბობენ და დასაჯერებელიც არის, ქორწინება, ჯვარის წერა და შეყვარება მას მერე გახშირდა, როცა გოგიჩაიშვილმა საისტორიო წერილი დასტამბა და როცა ვასილ წერეთელმა ურჩია სტუდენტებს სქესობრივ მოთხოვნილების დაკმაყოფილებას ნუ მოიკლებთ—თუ რამე გავივათ, ეცადეთ, მეცადინეობას და საზოგადო მოღვაწეობას ეგ საქმე ხელს არ შეუშლისო.

* *

მაგრამ ოზურგეთელებს კი მეტის-მეტათ უშლის თურმე თვით მართველობა ხელს, პროგრესი სულ იმ დაწყვეტილმა თვით-მართველობამ შეაჩერაო. ამდენი ხარჯებია და ქალაქის სასარგებლოთ კი არაფერი კეთდებაო. ამისთვის განძრახული აქვთ გააუქმონ უბრავა და ისევ პოლიციას ჩააბარონ ქალაქის ბედ-იღბალი, სულ ერთია, თვით-მმართველობის შენახვაზე რაღას ვიხარჯებითო. მარა ყველა არაა ამ თავის თავის სიკვდილის მომხრე, ზოგს უნდა, თუ ნიკო თავდგირიძეს დავვიმტკიცებენ, ისე იყოს უბრავაო, ისე ნიკოს თუ შეუძლია მისი დაწყებული წამხდარი საქმე გამოაბრუნოსო. რამდენათ მართალია, არ ვიცით ეს საქმე, ხოლო დაწვირლებით ყველაფრის გაგება შეიძლება ბ. ნიკო თავდგირიძესთან, ის გეტყვის: უნდათ ოზურგეთელებს ნიკო თავდგირიძე თავათ თუ არა, მართლა განძრახულია თუ არა თვით მართველობის გაუქმება? მართლა აწუხებს თუ არა ოზურგეთელებს რამე, ამის რა მოგახსენო და

* *

სოფლის გლეხს რომ პასპორტის შოვნა აწუხებს, აი კი ცხადათ ჩანს ეგნატე კოლოტეს წერილიდან. აი რას იწერება იგი: ბატონო ლედახტორო! ვიცი და ქე გეტყვი, ნასტავლი კაცი ხარ და ჩემ გაჭირებას უყურადღებოთ არ დატოვებ. გამაგებე შენი ქირიმე, ბაშფორთი მუდამ საქირო იქნება? თუ კი, მუდამ ასე ძნელი იქნება მისი აღება, თუ რაფერ მოეწყობა საქმე, მიმახინე, ვუყურყუტე, ვუყურყუტე კანცელარიის კარებზე ბაშფორთს, მპირდენ დღეს-ხვალ, დღეს-ხვალ, მარა არაფერი ეშველა. ბილეთს უფასო აწერია, მარა ვაი ამისანა უფასოს, ჩიტის რძეს უფრო იაფათ ვიშონიდიო“. „კვირიდან კვირმდე“ ასეთს კითხვებს უყურადღებოთ ტოვებს. აბა რა ვიცი...

* *

ხოლო რა უნდა ვუყოთ კარტის და ნარდის თამაშს, როგორ შეიძლება მისი გადაგდება, ამის თქმაც ძნელია და

შესრულება ხომ სულ უფრო ძნელი. „ჩემი შვილი კარტს თამაშობს“, მოსთქვამს ბარბაღე. „ჩემი ქმარი ნარდს თამაშობს“, ტირის პოლინე, „იქცევა ჩვენი ოჯახი უსაქმურობით გვიწამლე რამე, რედაქტორო, თუ რამე იცი“. აბა რა იცის რედაქტორმა, რა წამლობა შეუძლია აბა. ის იტყვის: ცუდია კარტის თამაში; დროს ვართმევს. სხვა საქმეს მოკიდე ხელი. სხვა რა ქნას? ახლა და თუ ვაზეთში გამოცხადდება კარტო-ჟნიკების სახელი და გვარი კარტის თამაში მოისპობაო. თუ კი ამით ვახდებ რამეს, შემდეგში „კვირიდან კვირამდე“ ეცდება გამოაქვეყნოს ყველა კარტოჟნიკების სახელი და გვარი და შეუკურობოს მათ.

* *

ახლა კი გოგია სიკინტილაძესაც უნდა დავუგდოთ ყური რას ამბობს: ბატონო რედაქტორო! თქვენი კი რა ვიცი და მე ცოლშვილიან კაცს, ორგვარი გრძნობა ამითამაშა გოგინაშვილის წერილმა. საზოგადო მოღვაწეობა დღემდე ისეთი ხილი მეგონა, რომ ჩემისანა უბრალო მომავლადეს თუ მაზე ხელი მიუწვდებოდა, აი კი არ ვიცოდი. მაგრამ მოგვხსენებათ მეცნიერებას გაუგებარი და მიუწოდებელი აფერი რჩება. მოგეცათ ღებნა და ღვთის წყალობა, ნენე, ბაბე და ჩემი დარჯანე ვავახარე, ვწუხვარ, რომ ბაბუა ჩემი ვერ იღებდა ჩვენ სიხარულში მონაწილეობას სიკვდილის გამო! წავიკითხეთ თუ არა გოგინაშვილის წერილი, ჩვენ აღტაცებასა-ძღვარი არ ქონდა. მოულოდნელი იყო ჩვენთვის ამისთანა პატივი და დიდება, მით უფრო, რომ როცა მე ჩემმა ნენამ და ბაბამ ქვეყანაზე თავი გამოამაყვინეს, ანდა ჩემმა დარჯანამ ჩემ შვილებს მზის სხივები დაანახა, საზოგადო მოღვაწეობაზე სრულებით არ ვფიქრობდით. დღეს კი ვავიგე ვინც ვყოფილვარ. ამასთან მართალია გოგინაშვილს არ უთქვამს, მარა მაინც კი გამიგონია, რომ საზოგადო მოღვაწის გზა ეკლით არის მოცულიო. ჩემი გზა მუდამ ეკლით და ბარდნართაა დაფენილი და თანაც ამ ეკლებში და ბარდში ფეხშიშველი უნდა ვიტრაქუნო და ვიწლარტუნო. ესეც ხომ დიდი საბუთი, მაშ ვარ რაღა საზოგადო მოღვაწე“ გოგინაშვილს კითხე, ხარ თუ არა.

* *

P. S. „კვირიდან კვირამდე“ დიდი სიამოვნებით დაბეჭდავს ყოველგვარ წერილებს და ახალ ამბებს, რასაც კი საზოგადო მნიშვნელობა ექნება. ამისთვის სთხოვს მკითხველებს ნუ დაიხარებენ წერილების გამოგზავნას. მასალებს „კვირიდან კვირამდე“ თავის ნებაზე დაამზადებს.

მ უ ი რ ე შ ე ნ ი შ ე ნ ა

— იყოს უფსკრული, თუ აგრეთა, — გვეუბნება „ცნობის ფურცელი“, რაკი ამ უფსკრულში ძალათ ჩაახედეს და შემდეგ უფსკრულს გადაღმა უჩვენეს მისი ადგილი. და რომ ეს, ცოტა არ იყოს, ძალაუნებური უფსკრულს გადაღმა თავის ამოყოფა მკითხველს აუხსნას, ამდგარა და იმას ამტკიცებს, აპრილში ეს უფსკრული არ ყოფილაო. როგორ? რა გვართა?! როგორ და ყვირილელმა ახლა გათხარა ეს უფსკრულიო. „ყვირილელი აპრილში და იგივე ყვირილელი დეკემბერში“ — აი სათაური სარედაქციო „პატარა ფელეტონის“ („ცნ. ფურც.“ № 2348), რომელიც ისეთი რიხით იწყება, რომ კაცს პირველი შეხედვით ეგონება, სირცხვილს კი არა, სიმართლეს გაუცხარებია მისი დამწერი რედაქციოა. სად, რაში ხედავს „ცნობის ფურცელი“ ჩვენ „ნახტომს“? აი სად. აპრილში ჩვენ გამოვთქვით აზრი, რომ აღ. ჭავჭავაძის შემდეგ ხანაში ჩვენს ხალხს უმის ბორკილების გარდა არა დაუკარგავს-რა. და რო-

დესაც „ცნობის ფურცელი“ ისე „გაიგო“ ეს აზრი, თითქო ხალხს ჩვენი შეხედულებით არც წინეთ დაუკარგავს-რა, ჩვენ მიუუთითეთ „ცნობის ფურცელს“ ნამდვილ და ბოლოში მოვახდევინეთ. ეს იყო აპრილში, დეკემბერში კი ჩვენ დავწერეთ, რომ წარსულში ყველაფერი, და სხვათა შორის ეროვნული მოძრაობა და იდეოლოგია, ბატონ-ყმობის გამტკიცება და გამოხატულება იყო თქო. აი, აქ არის თურმე ნახტომი.

ჩვენი ex — „თანამაზრე“ გვეითხავს: თუ კი წარსულში ცხოვრების ყველა მხარე, საკლასო ეროვნობა, ბატონ-ყმობის გამოხატულები იყო, მაშ რათ სთქვით, რომ ხალხმა შემდეგში რაღაც დაკარგაო. ისეთი რამის დაკარგვა, რაც ბატონ-ყმობის გამოხატულებას წარმოადგენს, „დაკარგვათ“ როგორ ჩაითვლებაო. დღეს ვეღარ იტყვით მას, რაც აპრილში სთქვითო, რადგან დღევანდელი თქვენი აზრი წარსულზე ერთიანათ ეწინააღმდეგება წინანდელსო.

„ცნობის ფურცელს“ აქ ჩვეულებრივით „ერთი რამ“ დავიწვებია. როდესაც ჩვენ აპრილში შევეხეთ წარსულს, მაშინ ამ წარსულს ჩვენ აწმყეს ვადარებდით, დღეს კი მამაგას ვუპირდაპირებთ იმავე წარსულს. წარსულში და აწმყოში კლასის კლასისაგან ჩავგვრას ერის ერისაგან ჩავგვრაც ემატებოდა და ემატება ხშირათ; ისე რომ ხალხი, რომლის შინაგან უღელს ვარგვან დესპოტიის უღელი ზედ დაემატა, უარეს ტანჯვაშია ვიდრე ის, რომელიც ვარგვან უღელს არა გრძნობს. მართალია, „თავისუფალი“ არცეს უკანასკნელი ხალხია. თავისუფალი მხოლოდ ერის გაბატონებული ნაწილია, მაგრამ მაინც ეს გაბატონებული ნაწილი არ ამცირებს ერთი უმის პიროვნებას სხვა უმებზე უფრო იმიტომ, რომ ამა და ამ ერს ეკუთვნის, არ სდევნის იმიტომ, რომ ის თავის ენაზე ლაპარაკობს და სხვ. და სხვ. ერთი სიტყვით „თავისუფალი ერი“ წარმოადგენს მხოლოდ კლასობრივ ჩავგვრაზე აშენებულ საზოგადოებას, „დამოკიდებული ერი“ კი ისეთს, სადაც კლასობრივ ჩავგვრას ეროვნული ზედ ემატება. თუ ჩვენ რომელიმე დაჩაგრულ ერის აწმყო შევადარეთ მის წარსულს, როდესაც ის, როგორც „ერი“, თავისუფალი იყო, ჩვენ დავინახავთ, რომ ხალხის მდგომარეობა წარსულში სჯობდა მის შემდეგ მდგომარეობას. მაგრამ თუ ხალხმა აწმყოში წარსულთან შედარებით რამე დაკარგა, ეს იმას კი არ ნიშნავს, რომ ეს დანაკარგი მომავალთან შედარებითაც დანაკარგია, რომ ხალხმა აწმყო უნდა უარყოს წარსულის სახელით. არა, მან უნდა უარყოს ეს აწმყოც, რომელიც წარსულზე უარესია, ის წარსულიც, რომელიც ერთიანათ კლასობრივ უთანასწორობაზეა აგებული, და გაიხედოს მომავლისკენ, რადგან მხოლოდ მომავალს შეუძლია კლასთა მისხობით მისხობს ძირა ყოველგვარ უთანასწორობის, კლასობრივისაც და ეროვნულიც (ეს უკანასკნელი ზიარკელის ნაყოფი არის). ეს არის ჩვენი რწმენა, ეს გამოგვითქვამს არა ერთხელ წინათაც, და გამოგვითქვამს არა თქვენსავით მიკიბულ-მოკიბულათ და ბუნდოვანათ, არამედ ცხადათ და გასაგებათ. რამდენათ ეწინააღმდეგება ჩვენი აზრები ერთი მეორეს, ამას ახლა ბრმაც დაინახავს. და იმასაც დაინახავს, რომ ჩვენ აპრილში იმდენათვე შორს ვიყავით „ცნობის ფურცლიდან“ რამდენათაც დეკემბერში ვართ, და „შეთანხმების“ უნაყოფო ცდას ის ვერავის აუხსნის იმით, რომ წინათ იდეურათ ახლო იყო მისგან ყვირილელი ან სხვა რომელიმე „კვალის“ თანამშრომელი.

ყვირილელი.

P.S. დასასრულ „ცნობის ფურცელს“ „არ შეუძლია არ აღნიშნოს“ ერთი ჩვენი „სიყალბე“. სად თქვა ბატონმა განმაო, რომ მისი ეროვნული იდეა წარსულით შექმნილ ეროვნულ იდეას არ ეწინააღმდეგებოა. „გთხოვთ, ამოსწეროთ განის წე-

რილიდან ეს ადგილი... და თუ ამისთანა ადგილი იქ ვერ იპოვოთ, თქვენ საქციელს თქვენვე დაარქვით შესაფერი სახელი“.

ვნახოთ, იქნება ეს ადგილი მოინახოს. რას ნიშნავდა ბ. განის შემდეგი სიტყვები ჩვენს შესახებ („ცნ. ფ. № 2340): „დიდის რიხითა და ზვიმით უარყოფენ წასუფს, მაგრამ აუბოლო დასკვნამდე მიიყვანე მათა აზრა, მაშინვე ჩვილს იწყებენ, „კვალს“ ტყუილათ სწამებენ კრფანობას სრულ უარყოფას“ (კურსავი ყველგან ჩვენია). ჩვენ ისე გავიგეთ, რომ ბ. განი ამით ამბობდა: „კვალელები“ თითონ ხედავენ, რომ შეუძლებელია უარყოფა იმ ეროვნობის, რომელიც წასუფის ღრდიკურ დასკვნას წარმოადგენსო. „აი,—განაგრძობდა იქვე ბ. განი,—ორჭოფა აზროვნობა აქ არის და არა იქ, სადაც პირდაპირ ამბობენ, რომ ეროვნობა და დემოკრატია ორი დიდი პრინციპია, რომლით ვხელმძღვანელობთ აწმყოს ბრძოლაში“... და სხვ. და სხვ.

ამას ამბობდა ბ. განი... ახლა კი „ცნ. ფ.“ გვეუბნება, რომ ბ. განის ეროვნული იდეა წარსულით შექმნილ ეროვნულ იდეას „კი ეწინააღმდეგება“.

გათავეთ, ბატონებო, ეს მალულობია, იმიტომ, რომ მწერლობა მწერლობაა და მალულობია—მალულობია, და არც არავინ გათამაშებს მწერლობაში მალულობიას.

სხვადასხვა ამბები

ჩვენ გავიგეთ, რომ ქ-ნ ოლღა ნიკოლოზის ასულს ალექსიევ-მესხიევისას ნებართვა მიუღია საგუბერნიო ადმინისტრაციისაგან სოფელ ქვემო ქალაში (სოფ. ქართლში) წიგნთსაცავ-სამკითხველოს გახსნის.

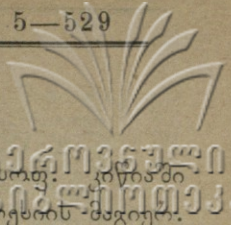
როგორც „კიევს. გაზ.“ გადმოგვცემს, კიევის გუბერნატორს სავალდებულო დადგენილების დარღვევისათვის ადმინისტრაციული წესით გადაუწყვეტია დაპატიმრება: სამის თვით 2 კაცისთვის, ორის თვით—ექვსისათვის, თვე-ნახევრით ექვსისათვის, სამის კვირით—ხუთისათვის, ხოლო ერთისათვის 50 მანეთით დაჯარიმება. გუბერნატორის მეორე დადგენილებით ერთი ქალი, სახლის პატრონი დაჯარიმებულია 30 მანეთით, და ყრილობაში მონაწილეობისათვის გადაწყვეტილი აქვს დაპატიმრება სამის თვით ერთ კაცსა და ორის თვით—ცხრასა.

„კიევლიანინ“-ში დაბეჭდილია: „კიევის საპოლიტენიკო ინსტიტუტში გამოკიდებულია განცხადება, რომელშიაც აგონებენ სტუდენტებს, რომ ყოველი იმათგანი, როდესაც ინსტიტუტში შედიოდა, პირობას სდებდა, არ მივიღებ მონაწილეობას დემონსტრაციებსა და ნებადაურთველ ყრილობებშიო, და სთხოვენ, ნუ აუვლით გვერდს ამ პირობას, რათა თქვენ თავსა და თვით ინსტიტუტს თავიდან ააცილოთ არა სასურველი და მძიმე შედეგებო“. როგორც იგივე გაზეთი იუწყება ინსტიტუტი უკვე დაუხურავთ.

კონოს გუბერნატორს გამოუცია განკარგულება, რომლის ძალითაც პოლიციელთ ვვალემათ, თვალ-ყური ადევნონ, რომ სახელოსნოებსა და ფაბრიკებში, თანახმათ სამრეწველო დებ. მე-431 მუხლისა, სამუშაო დღე არ აღემატებოდეს 10 საათსა და სადილსა და საუზმისათვის მუშებს უსათუოთ ორის საათით ასვენებდენ; ხოლო მცირე წლოვანთ რვა საათზე მეტს არ ამუშავებდენ.

მინისტრთა კომიტეტს ნება დაურთავს ბათუმის საფუთო გადასახადიდან გადაიღოს 217 ათასი მან. ქაობების დასაშრობათ და 540 ათასი მან. წყლის მილის გასაყვანათ.

კორესპონდენციები

კივიოს საზოგადოება (სამეგრელო).

დღეს შენდება ქეთკირის ეკლესია ხის ეკლესიის-მაგიერ. ამ ეკლესიის მრევლმა განჩინება დაადგინა აგურის ეკლესიის აშენებისა, გუმბათით და ძვირფასი სახურავით. მრევლში ითვლება სულ 96 კომლი ყველა წოდებისა. იქვე ეკლესიის ახლოს დგას სამრევლო სკოლა, რომლის საძირკველი გამონგრეულია და კედლებიდან ქარი თავისუფლათ უბერავს, სახურავიც გაფუჭებულია და ჯერ ამისათვისაც ვერ გაიშე ტეს ფული. რა ქნან სწავლის მოსურნე ბავშვებმა? რომელ ერთს გაუძლონ: ფეხ შიშველათ სიარულს, ცივი სკოლის კედლებს, ნახევრათ დახეულ ტანისამოსს, თუ შინიდან მქადის სიძვირის გამო შშიერათ გამოსტუმრებას? მარტო გლეხებზეა დარჩენილი „ნედლომკა“ და მიწის ბაჟი 2965 მანეთი და 17 კაბ. ახლა ამას დაუმატოთ, თავად-აზნაურებზე რაც არის დარჩენილი და ნუ თუ ეს სიღარიბის ნიშანი არ არის? ორიოდვე ბობოლა მდიდრები კი მაინც სულ იმის ცდაში არიან, რომ ამ ხალხს კისერზე ახალ-ახალი ხარჯი მოახვიონ. ამას კიწიის ფოსტის ისტორია გვიჩვენებს. ერთხელ საზოგადოებას გამოუცხადეს წერილის, ფულის და ამანათის მისაღები საფოსტო სადგური გაგეხსნებათ და თანახმა ხართ თუ არაო. სოფელში ზოგმა თანხმობა გამოცხადა, ზოგმა უარი და გადაჭრილი პასუხი არავის უთქვამს. ზოგიერთმა კი წაილაპარაკა, თუ ჩვენ ზარალს არ მოგვტანს, რას დავეძებთ, დაარსონო; 1 ნოემბერს 1903 წელს კიდევ გახსნეს სადგური და ნაწილის ბოქაულმა გამოუცხადა ხალხს, ფოსტის დამტარებელი ცხენები და კაცები თქვენი ხარჯით უნდა დაიქირავოთო, რომ ატაროს წერილები და ფულიო. ყრილობამ უარი განაცხადა, ფოსტა კი არა, ცოლ-შვილი შიმშილით მეხოცება და ახალ წლამდის სიმინდი არ მეყოფაო. ამასთანავე თავად-აზნაურობა არ კისრულობს ფოსტის ხარჯსა და მათ მაგიერ ჩვენ რათ უნდა ვავწიოთ ხარჯიო, რომ ეს დაწესებულება სასარგებლოა, ცხადია, მარა ღარიბი საზოგადოება რომ ვერ შეიძლებს მისი ხარჯის გაწევას, ესეც ცხადია, შეველა კი არსაით არის. სოფელი ისე გაჭირვებულია, რომ თითქმის მთელი ახალგაზრდობა გარეთ სამუშაოთ მიდის. შინ რჩებიან მხოლოდ ისეთები, ვისაც წასვლა აღარ შეუძლიათ. მთელ კივიოს საზოგადოებაში ნახევარს არ გააჩნია მუშა ხარი, ურემი, ცხენი და სხვა ასეთი აუცილებელი საჭირო საგნები და საქონელი.

ვასილი ვადილია.

ლანჩხუთი. ლანჩხუთის და მის ახლომახლო სოფლების გლეხობა და მიწათ მომქმენდი ძლიერ დააფიქრა წრევანდელმა მოუსავლობამ. ცხოვრების პირობები ძირიან ფესვიანათ შეიცვალა, მოთხოვნილებანი დღითი დღე მატულობს, გადასახადი გადიდდა, შემოსავალმა ძალიან იკლო და ვინ იცის, როგორ დასრულდეს ეს კრიზისი. გურული გლეხი ამნაირათ საგონებელშია ჩავარდნილი.

ლანჩხუთის ინტელიგენცია კი უმოქმედობას და საღათას ძილს მისცემია და აქაურ საკვირაო სკოლისთვის სრულიად არ ზრუნავს. მისი საზრუნავი და საფიქრალი კარტი და ნარდია, ტრახტირებში ღხინსა და ქეიფს უნდებდა, თუმცა მის გარშემო ხალხი გამოფხიზლებულია და რაღაცას ფაცაფუცობს, მისწრაფვის გაუმჯობესებისკენ. ორიოდვე სიტყვას ვიტყვადი აგრეთვე აქაურ მასწავლებელ ქალების შესახებსაც, მაგრამ ჯერ ვუყურებ კიდევ, დაკმაყოფილებიან მარტო სკოლის კედლებით, თუ ხალხის სასარგებლო საქმეს მოკიდებენ ხელს.

ფონდლავე

რ უ ს ე თ ი

აფთიაქი.--მონოპოლია და მისი მოსალოდნელია გაუქმება.—
წამლებზე ბაჟი. მთავრობას განძრახვა აქვს ბაჟი წამლებზე
უფრო ასწიოს.—მიცვალებულსაც ახდევინებენ.—გალასხალი
ხალხის სასარგებლოთ.—ფინანსთა სამინისტროს სტატისტი-
კური ცნობები.—უბედური შემთხვევა და მუშები.—ოც კაცზე
ერთი კვდება.—ქლეტი და ვინ ხდება მისი მსხვერპლი.—საო-
ფლო-სამეურნეო კომიტეტი და დეპუტატი გლეხი.—მისი ფი-
ქრები და გამოკდილება.

აფთიაქის წარმოება, აფთიაქის საქმე მონოპოლიაა რუ-
სეთში. მონოპოლია ეს ერთგვარი უფლებაა და, უნდა ვით-
ხრათ სიმართლედ, ძალიან დიდი უფლებაა, რომლითაც სა-
რგებლოდენ აფთიაქის პატრონები. მათ ჩივდეს ხელში წამლის
დამზადების საქმე; მათ ხელშია აგრეთვე ხალხის ჯანმრთელო-
ბაც და მისი ბედ-იღბალი. ექიმი დაწერს რეცეპტს, რეცეპტი
აფთიაქში უნდა მიიტანო და წამალი დაამზადებოდ. აფთი-
აქის პატრონიც ამზადებს წამალს, გაკრავს კალამს
და რამდენიც მოეხსიანება, იმდენს გახდევინებს. ფა-
სის დადება სრულ მის ნებაზეა. (არსებობს რალაც ნი-
ხრის მსგავსი, რომელსაც არავითარი მნიშვნელობა არა
აქვს). აქ არ არსებობს არავითარი ნიხრი, არავითარი კანონი,
რომელმაც უნდა შეზღუდოს და შეაკავოს აფთიაქის მოსა-
გები. მას რის ეშინია? ნუ გეშინია მის აფთიაქის გვერდზე,
ან მის ახლო მახლო სხვამ არ გააღოს აფთიაქი და მით მო-
ცილეობა არ გაუწიოს! და აი, ხშირათ მთელ მაზრაში, მთელ
საპოლიციო ნაწილში ერთათ ერთი აფთიაქია. ამ ერთათ ერ-
თი აფთიაქით უნდა ისარგებლოს თუთხმეტი ოცი ვერსის მა-
ნძილზე ავანთყოფმა, ამ სიშორედან უნდა იყიდონ მამისისხ-
ლათ წამალი და მით ავანთყოფი მოარჩინონ. და უნდა იყი-
დონ იმ ფასათ, რასაც მეაფთიაქე დაგიფასებს და რომ ვითომც
ის არ სტყუის და დიდ ფასს არ იღებს, კაპეიკობით და ნა-
ხევარ კაპეიკობით ანგარიშობს. *а. л. м. н. о. п. q. r. s. t. u. v. w. x. y. z.*
დაიძახა მეაფთიაქემ და შენც აძლევ სრუ-
ლიად უთქმელათ, უფაქრელათ ოთხ მანეთს და ოთხმოცდა
ცხრაშეტი კაპეიკი! დაიძახა მეაფთიაქემ და შენც აძლევ სრუ-
ლიად უთქმელათ, უფაქრელათ ოთხ მანეთს და ოთხმოცდა
ცხრაშეტი კაპეიკი! დაიძახა მეაფთიაქემ და შენც აძლევ სრუ-
ლიად უთქმელათ, უფაქრელათ ოთხ მანეთს და ოთხმოცდა
ცხრაშეტი კაპეიკი.

ამბობენ: აფთიაქის მონოპოლია იმისთვის არის დაწესე-
ბული, რომ წამლები იაფათ იყიდებოდესო. აფთიაქის შენა-
ხვა ძვირათ ჯდება, თუ ყველას მივეციოთ მისი გახსნის ნება,
მაშინ წამლის დამზადება გაფარშივდება, აფთიაქარი ხარჯებს
შეამკირებს, ნაკლებ მოსამსახურეს იყოლიებს და ხალხი ზა-
რალში ჩავარდებოა. აი ეს არის და ეს ერთათ ერთი გამამა-
რთლებელი საბუთი აფთიაქის მონოპოლიისა. მაგრამ ამ გვარ
საბუთის მოყვანა ვერაფერი თავის გამართობება ვერაა. წამ-
ლები მეტის მეტათ ძვირათ იყიდება, მოსამსახურეები მაინც ნა-
კლებია აფთიაქში, მათი ჯაფა აუტანელია, ძილი არა აქვთ
და მოსვენება. ხშირათ ზედი ზედ ოცდა თექვსმეტ საათს მუ-
შობენ, აფთიაქში მოსამსახურეები საშინლათ იქანცებიან და
იღლებიან... მათ მიეძინათ, ჩამოეყვინათ... ამ დროს (შუა-
ღამეზე კი ხანი გადაცილებულია) იღება კარები და შეაქვთ
რეცეპტი. წამოვარდება ზეზე ეს დაქანცული შეგირდი, ან
თანაშემწე და შეუდგება წამლის მზადებას. კითხულობს თვალ-
აბნეული და ძილ მორეული რეცეპტს, გააქვს მუშებს რახა-
რუხი, მივარდება სასწორს და წონის, და თანაც ჩქარობს,
უნდა ადრე მოიცილოს მუშტარი, რომ ისევ ერთ წამს თვა-
ლი მილულოს დამზადდა, გაძლევს. მიღიხარ, აღევიწებ ავათ-

მყოფს, ავანთყოფი კვდება. გასჭრეს. რა ამბავია? მოწამლე-
ლია. რით? თავის შაქრით, ქერძაფით. ქინის მაგივრათ, თა-
გვის შაქარი დაამზადეს. გულის წუხილის კანტის მანკურათ—
ქერძაფი. შეცდა აფთიაქის მოსამსახურე. *დასებო... მანკური*
ძალიან ხშირია, რომ ერთი წამლის მაგივრათ მეორე დაემზა-
დებოთ აფთიაქში. აფთიაქის პატრონები კი სუქდებიან და
სუქდებიან. ყველანი ჩინებულათ და დიდებულათ ცხოვრობენ
და მილიონის პატრონები ხდებიან. რა ენაღვლებათ, მოცილე
არავინა ჰყავთ.

დღეს უნდათ, ვითამც, ეს მონოპოლია მოსპონ, მაგრამ
ვინ იცის... *განძრახვაა, განძრახვა აქვთ... შუაო, უნდათ...*
დალაპარაკ... ამისთანა სიტყვები ბევრი გვსმის, მარა ასრულება,
განხორციელება არ იქნა და არა...

ყოველგვარი ბაჟი ნაციონალურ წარმოების გასაძლიერ-
ებლათაა გამოგონილი. ნაციონალური წარმოების აყვავება
და გაძლიერება კი ნაციონალურ კაპიტალის გასაძლიერებ-
ლათ და მისი პატრონის უფრო გასამდიდრებლათ. იმის გან-
ხილვაში ახლა არ შევდივარ, თუ რამდენათ უწყობს ხელს
ამგვარი მფარველობა ეროვნულ სიმდიდრის შექმნას, გაძლიერ-
ებას, ვიტყვი მხოლოთ, რომ ამ გვარ წყობილებამ შეიწირა
მთელი ერის, ხალხის, კეთილდღეობა. წამლებზედაც იმის-
თვისაა დადებული ბაჟი, რომ წამლის კეთების საქმე უკეთ
მოეწყოს. ხალხიც იმისთვის ვერ ყიდულობს წამალს მე-
ტის სიძვირის გამო, რომ ეროვნული წარმოება აყვავდება.
უწამლოთ ხალხი იმისთვის უნდა ამოწყდეს, რომ ეროვნული
კაპიტალი გაძლიერდეს...

განზრახვა აქვთ კიდევ ეს წამლებზე ბაჟი სამჯერ უფ-
რო ასწიონ და გაადიდონ. შეიძლება, ასეთი განზრახვა უფრო
ადრე განხორციელდეს, ამას ბევრი ლოდინი და ჩიჩინი არ
დასჭირდეს. კარგი, გააძლიერონ, ასწიონ, როგორც უნდა
ისე ქნან, თუ კი ამას ხალხის, ერის ინტერესების დაცვა მო-
ითხოვს. მაგონდება ერთი შემთხვევა, როცა ბატონი ყმას
როზგავდა და ეუბნებოდა: გცემ იმისთვის, რომ ეს შენთვის
საქირო და სასარგებლოაო. აქაც ასეა, ყველაფერი ერის და
ქვეყნის სასარგებლოთ ხდება.

* *

ფინანსთა სამინისტრომ გამოაქვეყნა სტატისტიკური ცნო-
ბები უბედურ შემთხვევათა მუშებს შორის. ცნობები შეეხება
1901 წელს და შეკრებილია იმ სამრეწველო დაწესებულებე-
ბებში, სადაც საფაბრიკო ინსპექციაა შემოღებული. სულ
უბედური შემთხვევა ერთ მილიონ და შეიღას ათას მუშას
შორის ყოველი ოცდა ხუთი ათასი. ყველაზე მეტი უბე-
დური შემთხვევა იქ მომხდარა, სადაც რკინას, ფოლადს,
სპილენძს და სხვა ლითონს ამუშავებენ—მექანიკურსა და მა-
შინის საკეთებელ ქარხნებში. აქ ათას მუშაში ორმოცდა
შვიდი უნდა მოკვდეს, უნდა დასახიჩრდეს, უნდა დაშავდეს.
ას კაცში ხუთი სიკვდილს უნდა ელოდეს, ცოლ-შვილი გა-
მოტირებული უნდა ყავდეს, ოჯახს, თუ კი არსებობს ოჯახი
მუშისთვის, უნდა გამოეთხოვოს. ოცში ერთმა უნდა შეაკლას
თავი ან მაშინას, ან ბორბალს, ან ცეცხლისგან გამდნარ
ლითონში უნდა ამოიხარშოს და ზვარაკათ უნდა შეეწიროს
მამონას გამდიდრებისას. ოც სულში ერთი მსხვერპლი, ეს
მეტის-მეტა! ეს მეტის-მეტათ საგრძნობელია, დამაფიქრებე-
ლია. ოცში ერთს აუცილებელი სიკვდილი! რომელი გადა-
მდები სენის დროს იყო ამოდენა მსხვერპლი? რომელმა ხო-
ლერამ, რომელმა ცინგამ, რომელმა ქლექმა, რომელმა ცოფ-
მა იმსხვერპლა ამოდენა სული ადამიანთა? ეს რისხვანა კაპი-
ტალისტურ წარმოების განვითარებისა, ეს ეპიდემია კაპიტა-
ლისტურ წეს-წყობილების, რომელიც მუსრს ავლებს და
უმოწყალოდ ხოცს მშრომელ ელემენტს საზოგადოებისას.

დღე და ღამ მუშაობა, მოუსვენრობა, უძილობა, დაქანცულობა, შიმშილი, სიცივე, წყურვილი, ტანჯვა-ვაება და მწუხარება. განა ყველაფერი ეს არ უნდა კმაროდეს, რომ ცოცხლათვე არ შექამოს და არ შეხრას მაშინამ ადამიანი? დიახ, ეს მეტის-მეტია! ამ გვარი პირდაპირი, ძალდაუტანებელი; მაგრამ მაინც ძალდატანებული, ნებაყოფლობითი, მაგრამ მაინც აუცილებელი,—დიახ, ამ გვარი უსირცხვილო და უნამუსო მსხვერპლი აოც მონობის დროს ყოფილა და არც ბატონ-ყმობის დროს. ეს არის მხოლოდ დღეს, კაპიტალის ბატონობის დროს... კაპიტალისტურმა წეს-წყობილებამ ვერ შესძლო ამგვარი უსამართლობა მოესპო და აღმოეფხვრა. მან კიდევ უფრო განამტკიცა და გააძლიერა ამ გვარი უსამართლობა და უკანონობა. მან შექმნა თავისებური მყვლეფელობა, მყვლეფელობა უფრო სასტიკი და აუტანელი. მან წარმოშობა ახალი იარაღები—ახალი მაშინები, რომლებიც მატებენ რა აუარებელ სიმდიდრეს მათ პატრონებს, ადამიანის სიცოცხლესაც ზედ დავესკათ აყოლებენ. ეს ამოდენა მსხვერპლი ხდება იქ, სადაც საფაბრიკო ინსპექციაა შემოღებული, სადაც, ავით არის თუ კარგათ, უბედურ შემთხვევებს აქცევენ ყურადღებას; ავით არის თუ კარგათ ცდილობენ შეამკირონ მათი რიცხვი, ავით არის, თუ კარგათ, თვალყურს ადევნებენ ფაბრიკის, ქარხნის და სახელოსნოს შენობებს, მაშინებს და სხ. რა უნდა ითქვას იმ სამრეწველო რაიონების შესახებ, სადაც არც საფაბრიკო ინსპექციაა, არც ყურისმდებელია ვინმე, არც დაზღვევაა და არც არაფერი, სადაც ყველაფერი კაპიტალისტის თვითნებობაზეა დამოკიდებული? დამაფიქრებელია, მაშ რა ჯანდაბაა ამ გვარი მოვლენა. და უნდა დაფიქრდეთ კიდევ და მის აღმოსაფხვრელათ საშუალება უნდა გამოიძებნოს რამ.

* *

ქლექი! საშიშარი სახსენებელია ეს სიტყვა. ქლექიანი! მაკრობს და მაშინებს ამ სიტყვის გაგონება. მესამედი ხალხი ქვეყანაზე ქლექით იხოცება: გაძრწუნებს და გაშფოთებს ეს ამბავი. რუსეთში ყოველ წელს ნახევარი მილიონი სული ქლექით კვდება! გაღელვებს და გაწუხებს ეს მოვლენა. ცივი, ნოტიო, უსინათლო და უჰაერო სარდაფი, ან ოთახი, დღე და ღამ მუშაობა და ჯაფა სახელოსნოს, ან ფაბრიკის, ან ქარხნის მოწამლულ და მოშხამულ ჰაერში; ჭუჭყი, სიბინძურე და აყროლებული სუნი გარშემო, ცუდი, ნოყიერებას მოკლებული საქმელ-სასმელი, ყველი და პური, ხანდახან არც ყველი და პური; ერთ პატარა ოთახში ქმარი, ცოლი, შვილები და კიდევ გარეშე ვინმე; სახაფხულო ტანისამოსი,—ლურჯი ხალათი, ხანდახან ფიჯაკით—და ცივი, მკაცრი ზამთარი,—აი ყველა ის პირობები ერთათ შეზავებული, სადაც იბუდებს და მრავლდება ქლექის ბაცილები; აი ის ნოყიერი ნიადაგი, სადაც მაგრათ გაუდგამს ფესვები ქლექის ბაცილებს; აი, სად ვითარდება და სად ეძიებს საზრდას ქლექი.

მერე ვინ ცხოვრობს ასეთ პირობებში. მუშა, მშრომელი, ღარიბი ხალხი. მთელი დღე და ღამე იტანჯებიან, წვალობენ, ცხოვრობენ ასეთ პირობებში! მატებენ სიმდიდრეს ქვეყნიერებას, იმისთვის ქმნიან სიმდიდრეს სხვისთვის, რომ თავისთვის შექმნან ასეთი პირობები! იმისთვის... იმისთვის... რომ ბოლოს უდროვით სული ამოხადოს ქლექის ბაცილებმა! ასეთია ხვედრი ღარიბი და გამრჯე ხალხის, რომელიც გამხდარა ქლექის სათარეშოთ და რომელსაც მსხვერპლათ ედება ყოველ წლობით ნახევარი მილიონი ხალხი! ხუთასი ათასი სული! ხუთასი ათასი სული ყოველ წელს მუშა ხალხიდან! გასაკვირია, სასწაულთ მოქმედებაა, რატომ არ ისპობა რუსეთის ხალხი! ყოველ წლივ მარტო ქლექით ნახევარი მილიონი გაკლდებოდეს და მაინც ძლიერი იყო, ნუ თუ არ არის ეს გასაკვირი...

მერე ზრუნავს ვინმე, იბრძვის ვინმე ქლექის წინააღმდეგ? დაგეხმარა თუ არა, მკითხველო, ვინმე, როცა ქლექმა უდროვით მოგტაცა შვილი, მოგიკლა მამა, დაგიბრჩო დედა, იმსხვერპლა პლა ძმა, მეგობარი და ამხანაგი? არავინ. მაშ, რატომ არ უზრუნვიათ და არც უბრძოლიათ ქლექის წინააღმდეგ. და ეს ასეც არის, მაშინ, როცა ას ქლექიანში ოთხმოცდა ათი რჩება და ათი კვდება ევროპის სანატორიებში, მაშინ, როცა იქ გახშირდა ყოველგან ცალკე ზღვის პირათ, ან სხვა კარგ ადგილას ქლექიანებისთვის თავშესაფარი. ჩვენში, რუსეთში ამ გზისკენ ბიჯიც არ არის ჯერ წინ გადადგმული. იქ ხალხი ზრუნავს თავის თავზე, ელობება წინ გამანადგურებელ სენს და ამცირებს მის მწვავე შედეგებს. აქ კი რამდენიც ხდება ავით ქლექით, თითქმის იმდენივე იხოცება, მორჩენა იშვიათია და რჩება ის, ვისაც ასე თუ ისე, შეძლება აქვს მორჩენა. უმრავლესობას კი სადა აქვს შეძლება, რომ გაუშკლავდეს, ქლექს შეებრძოლოს შიმშილს, სიცივეს, წყურვილს. რამდენი საჭიროება უნდა ითმინოს, რამდენ ერთ დაბრკოლებას გაუსწორდეს. თვლა რომ არა აქვს მათ გაჭირვებას? ზრუნავს რუსეთში ვინმე ამ მოვლენის თავიდან ასაცილებლათ? ქალაქის თვითმართველობა? არა. ერობა? არა. კერძო საქველმოქმედო დაწესებულება? არა. მაშ, არავინ? არავინ. მაშ, დაიხოცოს ხალხი? დაიხოცოს... არ დაიხოცოს... ნუ დაიხოცება, თვითონ ებრძოლოს...

* *

როცა სასოფლო-სამეურნეო კომიტეტები იკრიბებოდა რუსეთში და ქვეყანა უნდოდა დაეხსნათ განსაცდელისაგან, როცა ხალხის გაღატაკებამ უმაღლეს ხარისხამდე მიაღწია და შეუდგენ ქვეყნის გამობრუნებას და გლეხების შეუკითხველათ გლეხების წელში გამაგრებას, ერთი ამგვარ კომიტეტის სხდომაზე შექმნილი მიწვეულ იქნა ერთი სოფლელი გლეხი. სოფლელი გლეხი პირველათ წარსდგა კომიტეტის წინაშე დებუტატათ გლეხებისაგან. დიახ, გლეხი დებუტატათ! გაგიკვირდებათ, მარა ხანდახან რუსეთში ამისთანა გასაკვირველი ამბავიც მოხდება ხოლმე. სოფლელებმა დაავალეს გრიგოლას (გრიგოლ ერქვა ამ დებუტატს), დაწვრილებით წარედგინა კომიტეტისთვის სოფლის ყველა მოთხოვნილებანი. უყურებს გრიგოლ კომიტეტის სჯა-ბაასს. დიდი კაცები დიდის თავაზიანობით და ზრდილობიანათ ეპყრობიან მას. „გრიგოლ ივანიჩ, ბრძანეთ რამე! გრიგოლ ივანიჩ, პაპიროსი მოსწიეთ. რისთვის მორცხვობთ? ჩვენც თქვენისთანა კაცები ვართ, თანასწორი წევრები“. უკვირს ყველაფერი ეს გრიგოლ ივანიჩს. უკვირს, რომ ასე თავმდაბლათ ექცევა მას ყველა. ისიც ამბობს დაურცხვენლათ სოფლის დღევანდელ მდგომარეობაზე, მეურნეობაზე, გადასახადებზე და სხვა ათასგვარ საჭიროებაზე. დაიშალა კრება. მოდის გიგოლ ივანიჩი სახლში და ასე ფიქრობს: „მართალია, თუმცა მეც მიმიღეს თანასწორ წევრათ, მაგრამ ეს მხოლოდ დროებით. საქმის გათავების შემდეგ მე ისევ გლეხათ დავრჩები და ისინი კი ისევ ბატონათ. რა მეგობრობა უნდა შეიძლებოდეს ჩვენ შორის? მხოლოდ მარტო პატივის ცემა... ესეც დრომდე, სხვა არაფერი. კი ხანია რაც თქმულა: ბატი ღორის ამხანაგი ვერ იქნებაო. მართალიც უნდა გითხრა: მეც რა მიმარბენიებდა იმათ კრებაზე... თავხედო—იტყვიან მერე—უვიცო და ვიროო.“ ახლა კი გავიგე, როცა მათთან ვიყავი, რისთვის მექცეოდნენ ასე თავდაბლათ. სულ ადვილი ასახსენელია: მათ სურდათ გაეგოთ გლეხის მდგომარეობა... როგორ და რა... აი ამისთვის გვკითხავენ კიდევ რამე-რამეებს. მაშ რა უნდა გვქონდეს ჩვენ სავითო? მე თვალწინ მუდამ ვანა მიდგას, ცხენი, ხარი, ღარი და ავდარი. ისინი კი მუდამ წიგნზე, კარტზე და თეატრზე ფიქრობენ. ხედავთ? არის რამე მსგავსება?“ ასე ფიქრობს, ასე მსჯელობს გრიგოლ

ერთი წამით დებუტატთ ნამყოფი. რას იტყვი, მკითხველო, შემცდარია დებუტატის მსჯელობა? განა არის რამე საერთო მათ შორის?

უცხოეთის ქრონიკა

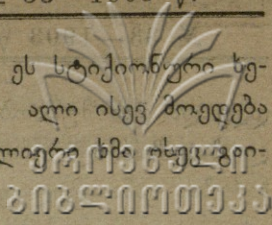
რა ამბავია მაკედონიაში? — სარაფოვი. ევროპაში — გატირვება მაკედონიის სოფლებში.

გახსოვს, მკითხველო, მაკედონელები? გახსოვს ეს მრავალტანჯული ერი, რომელიც თავგანწირული იცავდა თავის არსებობას, გამირულათ მთელი წლის განმავლობაში ხმლით ხელში უმკლავდებოდა თავის მტარვალებს? რა ქნეს ამ მებრძოლებმა, ძლიერ თავის მტერს, განთავისუფლდნენ ბარბაროსთა ბატონობისაგან, თუ ისევ მუხთალ ბედისაგან დაჩაგრულნი, დამარცხებულნი დამონენ თავის მტარვალებს და მის წინ მონურათ ქედი მოხარეს? გებადებათ ეს კითხვები თავში, თუ არც კი გახსოვთ შორეულ მოძმეთა ტანჯვა-წამება? მაგრამ, არა, მე მგონია, თქვენ ყველგან და ყოველთვის ჩაგრულთა ბედი გაინტერესებთ, დატანჯულთა ხვედრი გაღელვებთ. მაშ დამიგდეთ ყური: მებრძოლი, რომელმაც თავის სისხლით მორწყა სამშობლო მხარე, ასე აღვილათ ვერ დაყრის იარაღს ღ კისერზე უღელს ვერ დაიდგამს. განა მებრძოლის გული შედრკება განსაცდელის და გაჭირვების წინ? პირიქით მაშინ ის კიდევ უფრო მეტის მხნობით, მეტის ენერგიით შეებრძოლება თავის დამჩაგრელს და ასე განაგრძობს მანამ, სანამ თავის საწადელს არ მიღწევს.

სწორეთ ასევე იქცევიან მაკედონელი რევოლიუციონერები. ისინი მთელი წელიწადი შეუსვენებლივ იბრძოდნენ, თავგანწირვით იცავდნენ თავის თავისუფლებას და ახლა კი ყველაფერი მიწყნარდა. აღარ გაისმის მებრძოლთა მძლავრი ყიჟინი, აღარ გაისმის აბჯართა ჩხარუნი, აღარ ესხმიან თავს ოსმალთა ჯარს მაკედონელთა რაზმები. თავგანწირულმა გმირებმა დაუშვეს ხელი და მოსვენებას მისცეს თავი. მარა სამუდამოთ? რასაკვირველია, არა. სამუდამოთ თავისუფლება არ დაიმარხება. სამუდამოთ ბრძოლის ველის დატოვება გმირს არ შეეფერება. დაცვა თავის ადამიანურ უფლებების, დაცვა თავის კაცურ ღირსების, თავის არსებობის, — აბა ვინ აიღებს ამეგებზე ხელს, ვინ გამოეთხოვება სამუდამოთ ამ აუცილებელ პირობებს ადამიანურ ცხოვრებისთვის! ვის შეუძლია ემსგავსოს პირუტყვს და პირუტყვივით უღელ ქვეშ დალიოს თავის ღღენი? და მაკედონიის რევოლიუციონერებსაც სახუდამოთ არ დაუძინიათ. არა, მათ მხოლოდ შეისვენეს, მათ მხოლოდ საღმრთოთ შეწყვიტეს ბრძოლა.

მაშ რამ გააჩერა მებრძოლთა ხელი? რამ შეაყენა მათი გულის ცემა? მებრძოლთა სიმკირემ? მარა ერთი ის, რომ თავისუფლების სიყვარულით გატაცებულთა მკირე რიცხვიც ხშირათ თავხარს სცემს და ძლევს ათჯერ და ოცჯერ უფრო მეტ მტერს. ასეთია ძალა აღფრთოვანების, თავგანწირულების, გატაცების. ან იქნებ გული გაუცრუვდათ თავისუფლებაზე, აღარ იზიდავთ თავისუფლების სხივი? მარა ეს განა შესაძლებელია? აბა წარმოიდგინე, მკითხველო, თავისუფლებისთვის მებრძოლი ხალხი, რომელიც ივიწყებს თავისუფლებას და მონობას რჩეობს. ერთი და ორი პირი შეიძლება პირუტყვს დაემსგავსოს, მარა ხალხი, მთელი ხალხი კი ვერასოდეს ვერ დასთმობს თავისუფლებას. ის მისთვის ისეთივე საჭიროა, როგორც ორგანიზმისთვის ჰაერი. მაშ რამ შეაჩერა მებრძოლთა მკლავი? რამ დააყრვეინა მათ იარაღი? სასტიკმა ბუნებამ,

მკაცრმა ზამთარმა, და გაივლის თუ არა ეს სტიქიონური სეზონის შემშლელი მიზეზი, რევოლიუციის ალი ისევ მოედება მთელ მაკედონიას და თავისუფლების ძლიერ ხმა ისევ გაისმება მის მიდამოში.

* *

ასეთი აზრისაა ერთი უმთავრესა მეთაურთაგანი რევოლიუციონურ ორგანიზაციისა ბორის სარაფოვი. ის ამ ხანებში დაბრუნდა ბოლგარიაში, ახლა ევროპაში მოგზაურობს, რომ ევროპის საზოგადოების ყურადღება მიაქციოს ტანჯულ მაკედონელთაკენ. მას თურმე დიდი იმედი აქვს, რომ მრავალ გაზაფხულიდან ოსმალეთ-ბოლგარიას შორის აუცილებლათ ომი ასტყდება და ამას მაკედონელთა კითხვაზე გავლენა ექნებაო. მას იმის იმედიც აქვს, რომ ინგლისი, საფრანგეთი და იტალია ჩაგრვიან მაკედონიის საქმეში და ტანჯულ ერს ბედს შეუმსუბუქებენო. ერთი სიტყვით ის დიდი იმედებით არის აღფრთოვანებული. მარა ამასთანავე ის არ ივიწყებს იმას, რომ მაკედონიის უმთავრეს მხსნელათ ისევ თვითონ მაკედონელები უნდა გამოვიდნენ. გარეშე „კეთილის მყოფელთ“ მხოლოდ თავის ინტერესი ამოქმედებთ ღ არა ჩაგრულთა გამოსარჩლების სურვილი. თვითონ მაკედონელები კი თავის თავს იცავენ, ცხადია ისინი უნდა გახდნენ მაკედონიის განმათავისუფლებელიც. გაზაფხულზე, ამბობს სარაფოვი, რევოლიუცია ისევ იფეთქებს, მანამ კი ყველა ორგანიზაციებს სასტიკათ აკრძალული აქვს ამბოხების მოხდენა, რომ განცალკევებულ შეტაკებაში ტყუილ უბრალოთ არ დაკარგონ თავის ენერგია... ამიტომ მებრძოლი ჯგუფები ყველანი დაიშალენ და ემზადებიან, რომ თავის წინამძღოლის პირველ დაძახებისთანავე წაავლონ ხელი იარაღს ღ მზათ გავიდნენ ბრძოლის ველზე თავისუფლებისთვის სისხლის დასადვრელოთ. ბევრი ჯგუფები რევოლიუციონერებისა ბოლგარიაში დაბრუნდა, სადაც მათ ხალხი დიდი აღტაცებით ეგებება. სარაფოვს კი დაბრუნებისას ხალხმა მანიფესტაციები გაუმართა და დიდი პატივით მიიღო. ასეთია მაკედონიის საქმის ვითარება.

* *

რალა ამბავია მაკედონიის სოფლებში? განა ვერ მიხვდები, მკითხველო, რა უნდა იყოს იქ! განა არ იცი, რომ იქ ახლა საშინელება ტრიალებს? სიმშლილი, სიცივე, ბაშობუზუკთა თარეში, დაწიოკება... ერთი სიტყვით ყველაფერი, სიკვდილი, წამება, ხმლით ორათ გაკვეთა, ყველგან სისხლის ღვრი... მარა განსაკუთრებით ზამთარმა შეაწუხა სოფლები. იქ სადაც წინეთ დიდი სოფელი იყო, ახლა ორ ქოხში ძლივსლა ბეუტავს სინათლე. ყველაფერი დაწვა და გაანადგურა მტარვალმა ოსმალთა ჯარმა, ყველაფერი ააოხრა ბარბაროსთა ბრბომ, გაფანატოკოსებულმა, მთავრობისგან წაქეზებულმა. მაკედონელი დაბრუნდა შინ, მარა რა ქნას! შინ ლუკმა არ გააჩნია, კერაზე შემის ღერი არ უღევს. ბავშვები, რომელიც ოსმალებს გადურჩა ცოცხალი, სიცივით და შიმშილით თვალ წინ უკვდება. საღ წავიდეს, ვის ეცეს! გარეთ ბაშობუზუკები დათარეშობენ, თუ მოასწრეს საღმე, სიციცხლეს გამოასალმებენ. შინ კი არა გააჩნია რა. კიდევ რომ გაეპაროს ჯალათებს, მაინც რა უნდა იზოვოს, მეზობელი მასავით გაჭირვებულია, მეორეც, მესამეც, ყველა იმ ყოფაშია, ყველგან სიკვდილი ცელით ხელში თავს დასდგომია ამ ცოდვის შვილებს. არ შემოძლია დაგისურათო ის ტანჯვა, რომელსაც ის გრძნობს... ის ორ ცეცხლ შუა და გასავალს ვერსაით პოულობს. შეყურებს

თვალეში სიკვდილს, უნდა მოსტაცოს მას თავი, თავის შეი-
 ლები, მარა ეს არ შეუძლია... რა ქნას? მაშ არ იომოს და
 უკანასკნელ სულის ამოსვლამდე არ ეძიოს დაკარგული ადამიანური ცხოვრების უფლება? მართალია, მათთვის გამოვიდა ვითომდა შემწეობა, მარა ურიგდება ის მხოლოდ ისეთ სოფლებს, სადაც გამცემლები ცხოვრობენ, სადაც ბერძნები შეტობენ. ევროპა კი შესცქერის ამ ტანჯვა წამების სურათს და მხოლოდ გაიძახის: უნდა დავიცვათ არსებული წესიო... მარა თუ ეს არსებული წესი ასეთ ბარბაროსობას შეიცავს?! მაინც უნდა დავიცვათ?..

ს ი ც რ უ ე

(ძველი კაცის ნაშრომი)

II

(გაგრძელება. იხ. „კალი“ № 32 1903 წ.)

„— მე, როგორც ხედავთ, ძალიან შორს წავედი ჩემს შოგონებაში, თუმცა როცა ვიწყებდი, არ მეგონა თუ ამდენს ვიტყვოდი. მაგრამ რა ვუყოთ, რალამც დავიწყე, ვიტყვი კიდევ. გავიდა რამდენიმე კვირა და ჩემი ამბავი კი არავის უკითხავს. ჩემთა გავიგე, რომ ვილაც მნახველები მოსულიყვნენ, მაგრამ ნახვის ნება ვერ ეშოვათ. მივიღე მხოლოდ საწოლი და ცოტა ფული. დატუსაღების მესამე ღამეს ჩემს ოთახში უკვე იდგა ერთი კრავატი და ერთი სკამი. არჩევანზე, რომ საქმე მისულიყო ამ სკამს მე არაფერში არ გავცვლიდი. საქმე იმაში იყო, რომ ამ სკამის შემწეობით მე ჩემი უპირველესი სურვილი დავიკმაყოფილე—მივიდგი ის კედელთან, შევდგებოდი ზედ და ეხლა თამამათ შემეძლო ფანჯარაში ცქერა. სიხარულის ოხვრა აღმოსკდა ჩემი მკერდიდან, როცა პირველათ გადავიხედე ფანჯარაში, ეხლა მე ნახევრათ ტუსალი ვიყავი, ეხლა მე თითქოს შევეურიგდი ქვეყნიერებას, ისევ გაიღვიძა გულში იმედმა, რომ სულ მოწყვეტილი არ ვიყავ იმას, რაც მე მიყვარდა და რასაც ვაღმერთებდი. ჩემ წინ ხელ ახლა გადაიჭიმა ეს დიდი ქალაქი თავის მაღალი სახლებით და პატარა ადამიანებით, მაღალი სიტყვებით და სასირცხვო საქმეებით, მე კვლავ ვხედავდი ამ უთანაგრძობო და უგულო ქალაქს, რომელმაც არც იცოდა და არც რამეთ უღირდა, თუ რა გულის ცემით უცქერდა მას მის მიერ მოწყვეტილი და გაცემული შვილი. მე ერთ წუთში წამომიდგა თვალწინ მისი წინააღმდეგობებით სავსე ცხოვრება, ერთმანეთში აირიგნ სიყვარული და სიძულვილი, თანაგრძობა და დაცინვა, ერთგულება და ლალატი, მე თითქოს ისევ შევეცურე ამ ვეებერთელა და მღვრიე ტალღებში და კვლავ შევმატე მის ხმას ჩემი ხმა... ნეტავი რათ მიყვარდა ამ წუთას ის? არ ვიცი, მაგრამ მიყვარდა კი, მიყვარდა ისე, როგორც ახალგაზრდა და საღ ადამიანს შეუძლია შეიყვაროს მისავით ახალგაზრდა და საღი ქალი.

„— ერთ საღამოს მე ჩვეულებისამებრ სკამზე შემდგარი გადავაწევი ფანჯარას და რკინის ჯუჯრუტანებში ხარბათ ვიცქირებოდი. სადღაც ერთ ერთ სატუსაღოს ოთახიდან მე მესმოდა ტუსალის ნაღვლიანი სიმღერა:

„ციხე, მოგიკვდეს ამშენებელი,
 შენ ხარ ვაჟკაცის დამღონებელი“!

„— მე დავუგდე ყური, მაგრამ სიმღერა ჩქარა შეწყდა ღმერთის ყვირილს დაუთმო ალაგი. ციხეში აკრძალულია სიმღერა და საზოგადოთ ყოველნაირი გასართობი. ჩემს ქვევით ძირს ვილაც დაფიქრებული ჯარის კაცი თოფით მხარზე დადიოდა წინ და უკან და ეტყობოდა, რომ მისი გონება კარგა მანძილზე მოშორებოდა დისციპლინას და სადღაც შორს

დაფრინავდა: დრო გამოშვებით კი უწმაწური ლანძღვა-გინება ტუსაღებისა სიცილ ხარხარში გარეული რალაც ნემსებით მხვდებოდა ყურში.

„— მე გავერთე ფიქრებში, ერთ ხანს კიდევ ვარჩევდი, თუ რა ხდებოდა ჩემს გარშემო, მაგრამ აი უცებ... სადღაც შორს მძლავრათ დაიგუგუნა სამხედრო მუზიკამ და მთელ ქალაქს მიულოცა მშვენიერი საღამო, დიდი და პატარა სასეირნოთ გამოიწვია. ქალაქი ეგებებოდა ახალ გაზაფხულს.

„— მე ისევ ციხეს გარეთ ამოვყავი თავი, საღამო მივეცი ჩემს მეგობრებს, შეუვარე გვერდი ქალაქის სამკითხველოს, ოდნავ თვალი გადავაღლე თეატრის განცხადებას და ბალის ერთ მივარდნილ კუთხეში ამოუჯექი გვერდში ერთ ქალიშვილს. ბალი სავსე იყო ხალხით მაგრამ მე იმათ ყურადღებას არ ვაქცევდი და კიდევ განგებ მოვინახე ეს მივიწყებული სკამი. ჩემი აღზნებული თვალეები შექმას უქალოდენ ჩემ გვერდში მჯდომარე ფერმკრთალსა და ნახ ქალიშვილს.

„— თინა, რა გინდა, რომ მუდამ მესაყვედურები? რა შემატყვე? ვეკითხებოდი მე.

„— შენ არ გიყვარვარ, არ გიყვარვარ! მეუბნებოდა ის,— შენ არ მოგწონვარ, რადგანაც ლამაზი არ ვარ... არ გიყვარვარ, არა!

„— თინა, ვინ ოხერმა დაგატყუა შენ, ვინ გითხრა, რომ ლამაზი არ ხარ? ვინ გითხრა, რომ ვითომ არ მიყვარდე? საბუთი თინა, საბუთი! არ გრცხვენია, რომ მაგი შემომწამე? აბა მომთხოვე თინა მსხვერპლი, მომთხოვე და მე დაგიმტკიცებ შენ, თუ როგორ მიყვარხარ.

„და მე ვკოცნიდი მას გამხდარ სახეზე, ვკოცნიდი თვალეებში, ტუჩებში, თვალიდან ცრემლები მდიოდა და ის კი მაინც გაიძახოდა:

„— არ გიყვარვარ, არ გიყვარვარ!

„ბაღში მუზიკა უკრავდა და მისი ხმა უფრო და უფრო მაბრუებდა, უფრო მიშფოთებდა სისხლს და მე მინდოდა შემეჭამა აქ ეს ქალი, სულში ჩამესო, რომ მუდამ, მუდამ ერთათ ვყოფილიყავით.

„— ის შერცხვეს, ვინც ჩვენ ორში მოღალატე გამოდგეს! წამოვიძახე მე.

„— ამინ! დაადასტურა ქალმა და ჩამეკრა გულში...

„მე უცებ გამოვერკვიე ამ სიხშირიდან. ფეხზე დგომით დავლალიყავ, ის იყო უნდა ჩამომედგა ფეხი ძირს, რომ ისევ მომესმა ტუსაღების ნაღვლიანი და თან საყვარელი სიმღერა:

«იტრე, გულო, დღენი შენი შემოკლებულა,
 იტრე გულო, სატრფო შენი გათხოვებულა.
 «ციხეე მოგიკვდეს ამშ...»

და კვლავ შეწყდა ნაღვლიანი ხმა, კვლავ გაისმა სასტიკი ყვირილი დარაჯისა და მე კი უცებ ჩამეწვეთა ყურში:

„— ის შერცხვეს ვინც ჩვენ შორის მოღალატე გამოდგეს!“ ეს შორეულმა მუზიკის ხმამ ჩამილაპარაკა მე. ერთი გიჟივით გავიხედ-გამოვიხედე, ჩემ წინ კვლავ გამოიჭიმა კედელი, მაგრამ ეხლა ის ტრიალებდა, უცებ ყველაფერი ჩაება ველურ ფერხულში, ჰაერი მოიკოცეცხლის წინწყლებმა და ყველა ამა ჩქარი ტრიალით ბნელ ბურუსში გახვია თავი...

III

„— მესამე დღეს საავათმყოფოში გადამიყვანეს, სადაც მხოლოდ ერთი სწეული დამხვდა, რომელსაც მძლავრი სისხლის დენა ასტეხოდა და დღე დღეზე მოელოდა სიკვდილს. მე კი ისე ამეშალა ნერვები რომ ფეხზე დგომასაც ვეღარ ვახერხებდი. პირველი შეხედვიდან ჩვენ გავიგეთ ერთმანეთი და შეადლისას რომ ერთმანეთს გავეცანით, საღამოს საუკეთესო

მეგობრები ვიყავით. გამოდგა რომ ჩვენ თითქმის ერთსა და იმავე ბრალს ვცდებდნენ და აი გასამართლების მოლოდინში ჩემი ახალი მეგობარი უკვე საფლავის კარებზე მიმდგარიყო. და ესეც რომ არ ყოფილიყო, განა ისე არ დაეუმეგობრებოდი იმას?

„— მაინცა და მაინც ბევრი ვერაფერი გავიგე მე ჩემი ახალი მეზობლისაგან, თუ ვლაპარაკობდით, ვლაპარაკობდით საზოგადო კითხვებზე და კერძო, პირად რამეებზე თითქმის არც ერთხელ არ გვქონია საუბარი, რაღაც ვერ ვახერხებდი. ის იყო ზედმიწევნით გატაცებული და მდიდარი ფანტაზიის პატრონი ადამიანი, ხშირათ შეუძლებელსაც შესაძლებლათ ხდიდა და მე შევატყვე რა, რომ გძელი კამათი ძლიერ დაღაჴდა მას, მაინც და მაინც არ ვეწინააღმდეგებოდი, თუმცა ხშირათ არ შეჭმელო დავთანხმებოდი მას. მე იმ თავიდანვე შევატყვე მას, რომ ის რაღაცას მიფარავდა, რაღაც ისეთს, რომელიც თავისუფლების წართმევაზე ნაკლებ არ სტანჯავდა მას. ეს ცხადათ ემჩნეოდა, როცა ის დაფიქრდებოდა, რაიც ხშირათ მოსდიოდა; მის სახეზე ხან მწუხარების ღარი გაიბრუნა, ხან კი ნეტარების ღიმილი გაითამაშებდა და შავს, მშვენიერ თვალებს იმედით აუელვარებდა. ასეთ მდგომარეობაში ის თითქოს მიფარავს სახესო, გვერდზე გადაბრუნდებოდა და პირს კედლისკენ მიატყვედა; მე კი წამოვწვებოდი გულაღმა, მივაშტერდებოდი შავს იატაკს და ნელი ძლივს გასაგონი ხმით ღიღინს დავიწყებდი. ღიღინი საუკეთესო საუბარია მეოცნებე კაცისა, ამ ღიღინშია ჩაქსოვილი მისი სული და გული, მაში იხატება მისი იმედი და სასოება; ის არის ერთადერთი დაუშრეტელი საუნჯე მისი ფიქრებისა, მაში იხატება აფერადებული მომავალი და ის უძიძავებს მას. უბედურება მხოლოდ იმაშია, რომ ხშირათ როდი ხარ ღიღინის გუნებაზე. უგუნებოთ შეიძლება ადამიანმა იმეღროს და ძალიან კარგათაც იმღეროს, შეუძლია აგრეთვე იცინოს, მაგრამ ღიღინი და ღიმილი კი ძალდატანებით არ შეიძლება, ან თუ მოხერხდა, ის თავის სიმშვენიერეს კარგავს და უფრო ამახინჯებს ადამიანის სახეს, ვიდრე რაიმე შევენებას შემატებდეს... სულითა და გულით კი მაინტერესებდა, თუ რა აწუხებდა მას.

„— ადამიანს აქვს ერთნაირი გრძნობა, გრძნობა რომლითაც ის ერთი შეხედვით გაიგებს მეორე ადამიანის სახეზე, თუ რა აწუხებს მას, თუ კი ეს წუხილი მასაც გამოუცდია. ამიტომაც იყო, რომ მე ამ ადამიანში ვხედავდი რაღაც ისეთს რომელსაც ორივე დავეტანჯეთ, მაგრამ ერთმანეთისთვის კი ჯერ არ გვეთქვა ეს.

„— ჩემ მეგობარს ეძინა, მგონი ძალიან მშვიდათ, მე მესმოდა მისი ნორმალური სუნთქვა. მაგრამ უცებ სასტიკმა ხველამ წამოავლო ზედ. კარგა ხანს ახველებდა ის, ახველებდა და ყრიდა პირიდან ხორცის ნაგლეჯებს, ახველებდა და აქცევდა სისხლს. და მაშინ, როცა მისი ყრუ ხველა გაისმოდა ოთახში, მე მეგონა, რომ აქ ხველა როდია, აქ რაიმე შენობა ინგრევა და იმის ხრიალი გაისმის მეთქი. შეუმჩნევლათ გადავწიე იმისკენ თავი და მკრთალი სანთლის შუქზე შევატყვარი იმის შვენიერსა და მიმზიდველ სახეს. ოჰ, რა სევდა იხატებოდა ზედ! რა მშვენიერი ახალგაზრდა კვდებოდა!

„— ხველა შეწყდა და მან მიისვენა ბალიშზე. მისი გული მძლავრათ ადი ჩადიოდი და სახეზე ოფლი სდიოდა, რომელსაც ხშირათ იწმენდა. პატარა ხანს მერმე იმან გადმოიხედა ჩემკენ, მე ისევ გაუნძრევლათ ვიდევნი, დარწმუნდა რომ არაფერს ვყურებდი და სასთუმალს შევკო ხელი. შემდეგ ხელის გული თვალებთან მიიტანა და დააშტერდა. თვალები გაუბრწყინდნენ, სახე ერთიანათ გაუნათდა, ბაგე აუკანკალდა და აკანკალებული ხელიც ძლივს ჩერდებოდა ჰაერში. სულ რამდენიმე წუთი იყო ის ამ მდგომარეობაში, სურათი იცვალა, თვა-

ლებს რაღაც სიყვითლე გადაეფარა და სახე ტანჯვის ღარებში მოიცვს. ის დაეკრა ხელს.

„— მარო! გახსოვარ? გიყვარვარ? ფიქრებს ჩემზე დავიკვირებ რომ ვკვდები? რატომ არაფერს მწერ, მარო? ჩემი ძვირფასო მარო? იმას გადაავიწყდა ალბათ ყველაფერი, რომ ასე ხმა მალლა გამოთქვა თავისი ფიქრები, რომელსაც ასე მიფარავდა დღემდე.

„— საცოდავს ვიღაც ყვარებია!“ გამიელვა თავში, რომ ამ დროს რაღაც ხრიალი მოისმა. სისხლმა ნაკადულივით იჩქეფა ჩემი მეგობრის პირიდან და ერთ წუთში მისი მაროს სურათი სისხლში დაცურავდა. ის წამოიჭრა და წყალს მიაშურა. პირის ამორეცხა კი არ გახსენებია—სურათს დაუწყო რეცხა. მე კი აღარ ვიცოდი, რა მექნა, მკვდარივით გავშეშდი და თუმცა სულითა და გულით მინდოდა წამოვარდნა და რაიმე შემწვობის მიცემა, მაინც ვერ შევიძელ.

„— ის დამშვიდდა, სისხლი შეუწყდა, სურათი სიფრთხილით გაამშრალა და ნახევრათ მიწვა ლოგინზე. ეხლა კი ერთიანათ გადმოვბრუნდი, თვალები ამოვიფშვნიტე, წამოვკავე თავი და გავიხედ-გამოვიხედე,

„— გლვიძავს კაცო?—დალლილათ და ცოტა წყენითაც დამეკითხა ის.

„— მე ყველაფერი დავინახე!—მიუღვე მე.

„— და ამ წუთიდან მეც ყველაფერი ვიცოდი. იქ, თავისუფალ ადამიანებში, სადაც ხან ქორებით იქცევენ თავს, ხან არშიყოებით, ხან ცეკვაობით და ბანქოს თამაშით, იქ, ამ მოსაწყენ რველურ საზოგადოებაში, მაძლართა რიცხვში ერთი ერთი არსება—მარო,—რომლის გარშემო ტრიალებდა თურმე ჩემი მეგობრის ფიქრი და იმედი, იქ, იმის კალთაში ისვენებდა თურმე ის და იმის სახის წარმოდგენაში პოულობდა ხასიათის სიმტკიცეს, იმით უძლებდა თურმე იმ აუტანელ ფაზიკურ და ზნეობრივ ტანჯვას, რომელიც მას ასე ბლომით არგუნა ბედმა. ჩემ მეგობარს უყვარდა მარო.

სპირიდონ მცირიშვილი.

(დასასრული იქნება)

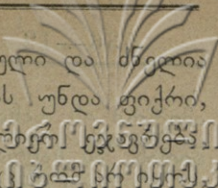
კურმო საკუთრება და მისი ისტორია

II

პატრიარქალურა საზოგადოება.

პირველ-ყოფილი საზოგადოება მუდმივი არ ყოფილა. ის პირვანდელ იარაღების განუვითარებლობაზე იყო აგებული და როცა ეს უკანასკნელი გართულდა, განვითარდა, პირველმაც იცვალა ფერი. საზოგადოება გარდიქნა, მას ახალი მოთხოვნილებები გაუჩნდა და ამის შესაფერათ ახალმა აზრმა, შეხედულებამ, ზნე წვეულებამ მოიკიდა მაში ფეხი. ეს ახალი საზოგადოება, რასაკვირველია ერთბაშათ ციდან არ ჩამოვარდნილა, არც გენიოსის თავში უეცრათ დაბადებულა, არამედ ის შემუშავდა ნელ-ნელა, მრავალ წლების და, შეიძლება, საუკუნოების განმავლობაში. მისი საფუძველი იმ პირველყოფილ საზოგადოების კალთებში აღორძინდა, რომელსაც ჩვენ კომუნისტურ საზოგადოებას ვუწოდებთ, აი როგორ მოხდა ეს.

იარაღებით შრომამ ადამიანს ბევრი რამ ახალი დაანახვა, პირველად ყოველისა მან შეძლო თავის შრომის გათვალისწინება; ის ახლა უკეთ ხედავს, რა გააკეთა მან, და რა სხვამ და ამის შესაფერათ იწყებს ნაშრომის მითვისებას. „ეს ჩემია“ ამბობს ის. მარა ამის თქმა ყველაფრის შესახებ არ შეუძლია, ნადირობის დროს მაგ. ის ვერ იტყვის, ვისი შრომით არის შექმნილი ნადირი. მის მოკვლაში ყველა თანაბრათ მონაწილეობას იღებდა და ამიტომ მისი შექმის ნებაც ყველას თანაბრათ აქვს. მართალია, რაც უფრო იარაღი ვითარდება, მით

უფრო შესაძინევი ხდება მისთვის წარმოებაში (ნადირობაში) თვისი მონაწილეობა. ნადირობაში მეტი მნიშვნელობა აქვს ნადირის დაკოდვას და მოკვლას, ამიტომ როცა ადვილათ შესატყობი ხდება, ვისმა ისარმა გაგვირა ნადირი, მას საუკეთესო ნაჭერს აძლევენ. ეს, ცხადია, მისი განსაკუთრებული სიმამაცის სასყიდელია და გამამხნეველი. ყველაზე უფრო თვალსაჩინოა კი თავის შრომას ადამიანი ხედავს იარაღის მომზადებაში. მის გაკეთებას ის მარტოც შეძლებს და ამიტომ პირველ საკუთრების საგნათ იარაღი ხდება. მას ისეთი თვისებები აქვს, რომელიც ადამიანს საკუთრების აზრს უღვიძებს. გარდა იმისა, რომ იარაღი მისი გაკეთებულია, ის მას მუდამ თან უნდა დაქონდეს, ხმარობდეს; ამნაირათ ის ეჩვევა იარაღს, მისი შემწეობით ის რამდენიმეთ ასრულებს იმ მოქმედებას, რომელსაც წინეთ ბუნებრივი იარაღებით ხელით, ფეხით, კბილებით ასრულებდა, იარაღი მას ხელის, ფეხის მაგიერობას უწევს, ამიტომ ის მალე მასაც ის თავისათ აღიარებს, როგორც თავისათ მიანია ხელ-ფეხი. იარაღი თითქოს მის ორგანიზმთან თან შეზრდილია, შესისხლხორცებულია, და ამიტომ ის ადამიანს არ წაერთმევა. პირიქით ის მისია სიცოცხლეშიც და სიკვდილის შემდეგაც: მასთან ერთათ უნდა დაიმარხოს, როგორც მისი არსების ნაწილი.

ასეთი მოვლენები ველურთა ცხოვრებაში მეტათ ხშირია. კაცობრიობას დიდი შრომა და ბრძოლა დასჭირდა, სანამ ნაწილ ნაწილათ, გამოსყიდვით ან სხვა ხრიკებით უქმათ დაკარგულს იარაღებს მკვდრების სამფლობელოდან მოიტაცებდა და ცოცხლებს დაუტოვებდა მოსახმარათ. უმთავრესათ საქმის სიძნელე იქიდან წარმოსდგა, რომ მას სარწმუნოება აფარებს ხელს და მისი დაძლევა კი ხალხისთვის მეტათ გასაჭირია. ამ ნაირათ მარჯული საკუთრება, რამდენიც ადამიანმა კაჩინა იარაღები იყო, ხოლო მისაკუთრების უმთავრესი საფუძველი კი შრომა.

აქედან, ცხადია, ვასაც რა საკუთარი შრომით გაუკეთებია, ის მის პირად საკუთრებას შეადგენს. მაგრამ რაც საზოგადო შრომით შექმნილია, ის მთელ საზოგადოებას ეკუთვნის. ამიტომ სარწო საბადებელი ამ ეპოქაში ჯერ ისევ საერთო კუთვნილებათ რჩება. ნადირების შემცირების შემდეგ, ადამიანი პირუტყვების მოშენებას შეუდგა, ამისთვის, რასაკვირველია საქირო იყო, მთელი საზოგადოების შეერთებული შრომა. პირუტყვებს უნდა მოუარო, ტყის ნადირებიდან დაიფარო, ერთი ადგილიდან მეორეზე გადარეკო, სადაც უკეთესი ბალახია და სხვ. პირუტყვები ამასთანავე შეგიძლია და უკეთესიცაა ბევრი იყოლიო. ორს და სამ ხარს, ცხენს, ცხვარს შედარებით მეტი შრომა უნდა, ვიდრე ასსა და ათასს. ცხადია, რაკი ჯოჯიც უშრომლათ არ იშოვება, მის წარამარა დაკარგვა არ შეიძლება. მას უნდა გაუფრთხილდე, გარეშეს არ გაატანო, თორემ შიმშილი მოგველის. ამიტომ ისიც უნდა საკუთრებათ აღიარო. მარა რადგან მას საერთო შრომით იძენს მთელი თემი, ისიც საზოგადო კუთვნილებათ უნდა განდეს. რთუ რომელიმეს მათგანს მისი მოხმარება სჭირია, უნდა იმას მიმართოს, ვისაც ეს საერთო ქონება აბარია და საზოგადოების წევრებს უყოფს და აძლევს იმდენს, რაც მათთვის საჭიროა. ეს არის მათი მეთაური, პატრიარქი. საიდან გაჩნდა ის? ისიც, რასაკვირველია ახალ იარაღების შექმნამ და შრომის გართულებამ წარმოშობა, მაშასადამე აუცილებელია საქიროებაში.

რამდენათ უფრო იარაღი უმჯობესდება, იმდენათ უფრო რთულდება შრომა. რთულ შრომას კი რთული ასრულება უნდა. ხილის მოკრეფა მაგ. ყველაზე ადვილია, მას არც დიდი იარაღები ქირდება. ნადირობა მეტ იარაღებს თხოულობს, მშვილდ-ისარს, წვეტიან ჯოხს და სხვ. ის უფრო რთულიცაა

და მოწყობას თხოულობს. კიდევ უფრო რთული და ძნელია საქონლის გაშინაურება, მოვლა-მოშენება. ამას უნდა ფიქრი, აზროვნობა, რაც პირველყოფილ ადამიანს ძნელი ეჩვენებოდა. ის გონების ამოძრავებას შეჩვეული არაა. ასევე უნდა მოხდეს ყველა მანც ვერ შეძლებს რთული საქმის გაძღოლას. ამ საქმისთვის აუცილებლათ საქიროა ცოდნა, გამოცდილება; ვისაც ესენი ყველაზე მეტი აქვს, ის უკეთ ასრულებს ამ დანიშნულებას. ხოლო მეტი ცოდნა და გამოცდილება იმას აქვს, ვისაც მეტი უცხოვრია, უნახავს და გაუგონია, ასეთია ყველაზე ხნიერი, რომელიც, მარტოც, ხდება ხელმძღვანელათ. მას ეწოდება პატრიარქი. ის არის მთელი გვარის ყველა საქმეების მომწყობი და გამანაწილებელი და რასაც ის ბრძანებს, მთელი გვარი დაუყოვნებლივ ასრულებს, ამას მოითხოვს მათი სართო ინტერესი, ინტერესი წარმოების. მხოლოდ ასეთ თანხმობით მოქმედება, აძლევს მათ შრომას მეტ ნაყოფიერებას და ეს კი მათთვის აუცილებლათ საჭიროა. ისინი ახლა პატარა 30 კაციან ჯგუფს კი აღარ წარმოადგენენ, არამედ 200—300 კაცისა და ხშირათ მეტისაგან. შემდგარ საზოგადოებას, და ამდენ ხალხსაც იგივე სივრცე უჭირავს, რაც წინეთ, ხშირათ უფრო ნაკლებიც, ამიტომ თავის გამოკვებისათვის ახლა უფრო მეტი ზრუნვაა საჭირო. ეს ზრუნვა კი პატრიარქის მოვალეობაა, ყველას მაგიერ მან უნდა იფიქროს. ის ადგება დილით ადრე, დაუძახებს მთელ გვარს, ერთს ჯოჯში გაგზავნის, მეორეს წყალს მოაზიდვინებს, მესამეს შემას და სხვ. ამასთანავე მან, როგორც გამოცდილმა, იცის, როგორ უნდა მოუაროს საქონელს, სად უკეთესი საძოვარი ადგილები მოიპოვება და სხვ. და ყველა ამაებში დანარჩენთ ხელმძღვანელობას უწევს, სამაგიეროთ ის ფიზიკურ შრომიდან სრულიად თავისუფალია. ამნაირათ საზოგადოებრივი შრომა იყოფა ორათ: გონებრივ შრომათ და ფიზიკურ შრომათ. პირველი პატრიარქის უპირატესობას შეადგენს. პატრიარქი მუდამ ავარჯიშებს თავის ტვინს, აზროვნობს, ფიქრობს, და ამიტომ ყველაზე გონიერია. დანარჩენები კი მხოლოდ ფიზიკურ შრომას ეწევიან. ისინი მხოლოდ ემორჩილებიან პატრიარქის ბრძანებას, რადგან მათე ჭკვიანურს და გონივრულს ვერას იტყვიან.

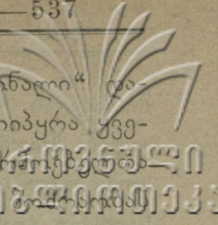
როგორც გონებრივი შრომის წარმოადგენელს მას მეტი საზრდო სჭირდება, ისიც ადგება სადილათ და საუკეთესო ლუქმას თვითონ მიირთმევს, დანარჩეს სხვებს უნაწილებს—ხოლო რაც ყველას საჭიროებას აღმატება (ახლა ადამიანს გაუმჯობესებული იარაღებით ბევრათ მეტის გაკეთება შეუძლია, ვინემ თვითონ მოერევა) თვითონვე ინახავს. და ამ ზედ მეტს ისე ეპყრობა, როგორც თავის ნაშრომს. რაკი ერთხელვე საკუთრების იდეა გონებაში დაებადა, მაშინვე პირველი ადგილი თავის „მე“-მ დაიჭირა. ის ახლა საზოგადო ინტერესებზე კი არ ფიქრობს, არამედ სულ იმის ცდაშია, რაც შეიძლება დიდი ულუფა ააგლიჯოს ხალხს და თვითონ მიისაკუთროს. ის ხედავს, რომ საკუთრება დიდი ძალია, მითი ის ყველას დაიმორჩილებს, რადგან მის გარეშე ცხოვრება შეუძლებელი გამხდარა. მის ხელშია ხალხის ქონება, მაშასადამე ხალხიც მის ხელში უნდა იქნეს. ის მათი გამგე და მბრძანებელია, ვისაც უნდა ცემს, გაწკებლავს, სიკვდილით დასჯის, ერთი სიტყვით მის ხელშია მათი ბედი, სიცოცხლეც და სიკვდილიც. როცა ის მოკვდება მის ადგილს მისი შვილი ან სხვა მახლობელი ნათესავი დაიჭერს, სხვ.სთვის ეს შეუძლებელიცაა, რადგან მართვა რთული საქმეა რდიდი შესწავლა რ გათვალისწინება უნდა. თავის ცოდნას კი პატრიარქი, რასაკვირველია, იმას გადასცემს, ვინც მისი მახლობელი. ამ ნაირათ მთელი თემი, ანუ საზოგადოება პატრიარქის და მის შთამომავლობის ხელში ვარდება. მარა ეს კიდევ სრული არაა. ერთი კაცი მთელ თემს ვერ გაწვდება,

ამიტომ ის თანაშემწეებს ირჩევს თავის მახლობელ ნათესავებთან, ამ ნაირათ ჩნდება ჩინოვნიკები, რომელნიც თემის უფროსის ბრძანებას ექვემდებარებიან, მისი ნებით მოქმედებენ. ამ ნაირათ ჩნდება ჩანასახი სახელმწიფო წყობილების. ამას გარდა თემი სხვა თემების შორი ახლო ცხოვრობს, მათ შეუძლიათ თავს დაესხან და საქონელი მოსტაცონ, ხალხი გაწყვიტონ ან და საბალახოს გულისთვის ომი აუტყდეთ. ასეთი ომები და შეტაკებები მოხეტიალე ხალხში მეტათ ხშირია. რომ გარეშე მტრისაგან თავი დაიფარონ და დაიმორჩილონ კიდევ ის, საჭიროა გაწრთვნილი მეზობლანი. ამათ შედგენასაც პატრიარქი კისრულობს, ის თავის ნათესავებთან ერთათ მეომართა დრუჟინას ადგენს და მტერთან საომრათ მიდის. ეს ომები მათთვის სარგებლის მომტანი ხდება. ამით შეიძლება დამარცხებული მტრების დამონება და მათი შამოერთებით თავის სამფლობელოს გაზრდა, გაძლიერება. ველური ადამიანი მეტათ ვიწრო აზრისაა, თავის თემს გარეშე ის არავის იცნობს და არავის უფლებას არ აღიარებს. ამიტომ გარეშე თემის ადამიანს ის ისე იყენებს, როგორც სხვა ნადირს. ბედუნი ნადირობით ცხოვრობს და ადამიანი თუ ხელში ჩაუვარდა, მასაც იმგვართვე მოიხმარს ე. ი. შექამს. შენახვა და სახლში წაყვანა დაძლეული მტრის მისთვის გამოსადეგი არაა. პატრიარქალური თემი კი სულ სხვა გვართ იქცევა. ის ცხოველებს იშინაურებს და უვლის, ასე ექცევა ადამიანსაც. სახორცეთ ადამიანი დიდს არაფერს წარმოადგენს, მისი შრომა კი გამოსადეგია. ამიტომ ის მიყავს მას თავის თემში, ამუშავებს და აქმევს იმდენს, რაც უკანასკნელისთვის აუცილებლათ საჭიროა, და მისი შრომით თვითონ მდიდრდება. მან მოინადირა, მაშასადამე, ის მისი კუთვნილებაა და შეუძლია ისე მოიხმაროს, როგორც სურს. ამ ალაფს, ე. ი. ომში შეძენილს, რასაკვირველია, ისინი ისაკუთრებენ, ვინც ომში მონაწილეობას იღებდა. მარა გარეშე მტრის დამორჩილებასთან ერთათ ამ მხედრობამ შინაური ხალხიც დაიმონა და მასაც ისე დაუწყო მოქცევა, როგორც პირველთ. ამ ნაირათ მეომართა წოდებამ შექმნა მონობა, ე. ი. ადამიანი სრულ თავის საკუთრებათ გახდა. მას ისეთივე ფასი აქვს პატრონის თვალში, როგორც ჯოხს, შეილდისარს, ნაჯახს, დანას და სხვ. მონა არაფრით არ განიჩივება ამ იარაღებისაგან გარდა იმისა, რომ მას თავისით მოძრაობა შეუძლია და მაშასადამე, უსულო იარაღზე უკეთ შეუძლია საქმის ასრულება. ხოლო უფლება მას არავითარი არ აქვს. მას შეუძლია მხოლოდ ერთი რამ: იმუშაოს და სიმდიდრე შექმნას თავის ბატონისათვის. ომი ამნაირათ გამდიდრების წყაროთ გახდა. ვინც ბევრ ხალხს დაამარცხებს, მას მეტი მონები ეყოლება და მაშასადამე მეტი სიმდიდრეც. ამ ნაირათ მთელი საზოგადოება ორ კლასათ გაიყო, ერთია გაბატონებული, მეორე დამონებული კლასი. პირველის მიზანი ომია და ახალ მონების შეძენა, მეორემ კი ისინი თავის შრომით უნდა არჩინოს. ის ქმნის სიმდიდრეს, მისი ბატონები კი ისაკუთრებენ, ამნაირათ საკუთრების საფუძველზე აღმოცენდა ერთი ადამიანისაგან მეორის დაჩაგვრა, გაყვლეფა, დამორჩილება. ამიერიდან საზოგადოება მუდამ კლასებათ არის დაყოფილი და მთელი ისტორია საზოგადოებისა კლასთა ბრძოლას წარმოადგენს: ამიერიდან ჩვენ სუყოველთვის ვხვდებით მდიდარს და ღარიბს, შეძლებულს და გაყვლეფილს და მათ შორის განუწყვეტელ ბრძოლას, პირველნი იცავენ თავის უპირატეს მდგომარეობას, მეორენი ცდილობენ მათი უღელი თავიდან გადიცილონ. ამ ბრძოლაში ყველაზე გასაკვირველი ისაა, რომ გაბატონებული ყოველთვის უმცირესობაა, უმრავლესობა კი მის სიმძიმის ქვეშ იტანჯება. ამის ერთი უმთავრესი მიზეზი რასაკვირველია ხალხის, ბრბოს შეუგუნებლობაა, მას არ ესმის თავის ინტერესები რიგიანათ ვერ ახერხებს შეერთებულ, შეკავშირებულ ბრძოლას,

როგორც იქცევიან მათი ბატონები, და ამიტომ მუდამ დაჩაგრულთა კლასში რჩებიან. მათი გონების დაბნელება იმაზეა დამყარებული, რომ მათ ცხოვრება ყალბათ ექვემდებარება ნილი, და ყალბ წარმოდგენას მუდამ ჩასჩინებულ და უწყვეტ ვენ ისნი, ვისთვისაც ეს ხელსაყრელია.

ადამიანი საერთოთ საზოგადოების მონაა, ის ისე ფიქრობს და აზროვნობს, როგორც ამას უჩვენებს საზოგადოებრივი წყობილება. მისი შეხედულება მსოფლიოზე, ზნე-ჩვეულება ამაზეა დამოკიდებული. იარაღის გამოგონებამდე, მას არავითარი წარმოდგენა არ ქონდა ბუნებაზე და არც ცდილობდა მის შესწავლას. მარა ახლა, რაკი მისი ძალების მოხმარა და გამოყენება დასჭირდა, ისიც შეუდგა მის გაცნობას. მისი გამოცდილება, რასაკვირველია, მეტათ მცირე იყო, რომ ნამდვილი შეხედულება მიეცა ყველას საგნებზე. აუხსნელობა კი მას მეტის-მეტათ აწუხებდა. ამიტომ ის შეუდგა მთელი ბუნების იმისდა გვართ ახსნას, რასაც საზოგადოებაში თავის გარშემო ხედავდა. აქ კი აი რას ხედავდა ის:

საზოგადოებაში ერთი მბრძანებლობდა, მეორე კი ასრულებდა. არც ერთი საქმე ისე არ ვაკეთდებოდა, თუ ამის ბრძანება არ გამოვიდოდა. ის ამჩნევს აგრეთვე, რომ ბუნებაში მაშინ ხდება მოძრაობა, როცა მას ადამიანის ხელი შეეხება. ერთი სიტყვით ის ბევრგან ამჩნევს თავისუფალი ძალის მოქმედებას. ქვა მაშინ დაგორდება, როცა კაცი ხელს კრავს, ძალას მიაყენებს. რა უნდა აქროლებდეს ქარს, საიდან ჩნდება სეტყვა, ელვა, მქები, ასეთი ძლიერი და მრისხანე ბუნების მოვლენები, რომელიც მას თავზარს ცემს? აშკარაა, აქაც, მისი აზრით, უნდა რაღაც შეგნებული პირადი ძალა მოქმედებდეს. ამ ნაირათ ყველაფრის ახსნა ადვილია და ისიც ხსნის. ის ოცნებით ასახლებს მთებს, ტყეებს, ცას, ვარსკვლავებს სულიერი არსებებით, რომელიც მაზე ბევრათ უფრო ღონიერია და შემდეგ თვითონ შიშით და ძრწოლით მუხლს იყრის თავისსავე ფანტაზიის წინაშე. ამ ნაირათ ადამიანმა ბუნების გასაცნობათ პირველი ნაბიჯის გადადგმისათნავე წაიფორხილა და თვალების ახელის მაგიერ მხოლოდ ბინდი გადაეფარა ზედ. ეს უმაღლესნი არსებანი მისთვის მეტათ საშიშია, ისინი მრისხანეა, როგორც მათი პატრიარქი და მათ გულის მოლობა უნდა; ეს არსებანი, მართალია, უხილავი არიან, მარა ის კარგა ხანია ამჩნევს, რომ ასეთი უხილავი რაღაც მის სხეულშიც იმყოფება. მაგალითად ის წუხელ შინ დაწვა და დაიძინა, მიუხედავათ ამისა მან მთელი არე-მარე მოიარა, თავის წინაპარც ნახა, დილას კი ისევ იმ ადგილას გამოეღვიძა, სადაც გუშინ დაწვა. უეჭველია, მასაც აქვს უხილავი ნაწილი, რომელიც მაში ბუდობს. ეს არის სული. ამ ნაირათ ის მივიდა იმ წარმოდგენამდე, რომ არსებობს სული. ამის შემდეგ კი გასაკვირველი არაა, თუ ის ბუნების ყოველ მოვლენის მიზეზათაც სულს თვლიდეს. თუ ბუნებაშია ძლიერი სულები, შეიძლება ის ადამიანებშიაც იმყოფებოდეს. აი მაგ. პატრიარქის გვამში, რომელიც მთელ საზოგადოებაში ყველაზე ძლიერია. მიცვალებულებს, მათი აზრით, გავლენა აქვთ ცოცხლების ცხოვრებაზე, ყოველ მიცვალებულს თავის მახლობლებზე, პატრიარქის სულს კი მთელ საზოგადოებაზე. მაშასადამე ისიც თაყვანსაცემია, მასაც მსხვერპლები უნდა, მომადლიერება სჭირია. ის ამნაირათ ღმერთი გახდა. რადგან წინაპარი პატრიარქისა ღვთაებრივ არსებით ჩათვალეს, ცხადია, თვითონ პატრიარქიც ღვთის ჩამომავლობით უნდა აღიარებინათ. გამოდის რომ ის ღვთის მემკვიდრეა, ყოველი უფლება და ბატონობა თვით ღვთისაგან აქვს მინიჭებული და ვინც მის უფლებას უღიერათ შეეხება, ღმერთების რისხვას და წყრომას ვერ გადურჩება. არ შეიძლება არც მისი შეხება და არც მისი ნამოქმედარის გასწორება. ვისაც ის უფ-

ფლებას მიანიჭებს, ეს ღვთის ჩაგონებით ხდება და მაშასადამე ესეც ხელშეუხებელია. ამ ნაირათ ხალხი ღმერთების შიშით ქვეყნის ბატონებს უნდა ემონოს. გარდა ამისა ამ ღმერთებს მათი გულის მოსაგებათ ძღვენი უნდა მიართვას, საუკეთესო თავის საქონლიდან მსხვერპლათ შესწიროს. ამის შეწირვა კი ყველას არ შეუძლია, ღმერთები მისას უფრო გაიგონებენ, ვინც მათთან ახლოს დგას. ასეთია პატრიარქი და მისი მახლობელი, ამიტომ პირველ ქურუმებათ ისინი გამოდიან. ღმერთების სამსახურებლათ სდგება მათი მთელი წოდება. ამ ნაირათ ხალხს ორი ბატონი შეექნა, ორი მესაკუთრე დააწვა კისერზე, სასულიერო და საერო მართველობა. პირველი მის გონებას, აზრს, ჩვეულებას პატრონობს, და თუ ვინმემ სრულ ჭეშმარიტებათ არ აღიარა მისი სიტყვები, ასეთს სასტიკი სასჯელი, დევნა და წამება მოეღოს. ის ერთი სიტყვით მისი სულის მესაკუთრეა. მეორე ყოველ მის მოქმედებას ადევნებს თვალ-ყურს და ურჩს ისეთივე ზომებით უსწორდება.

არ. რაჟღენიძე.

ნაწყევლები პოლიტიკური ეკონომიიდან

(საუბარი მკითხველთან)

V

ს ა მ უ შ ა თ დ დ ე .

8 საათის სამუშაო დღის ისტორია ინგლისელი რობერტ ოვენის სახელით იწყება. ამ პატიოსანმა და კაცთმოყვარე ადამიანმა თავისი სიმდიდრე და სიცოცხლე მუშების მდგომარეობის გაუმჯობესებას მოანდომა: ნიუ-ლენარკში შეიძინა ქარხანა და შეუდგა თავისი იდეალის განხორციელებას; მას უნდოდა მუშებისათვის ამ ქვეყნათ ედემი გაეჩინა და, მართლაც, თუმცა ედემი ვერ მოაწყო, ქარხანაში მეტათ კარგი პირობები დაამკვიდრა: მოაწყო მუშებისათვის მშვენიერი სასადილოები, სადგომები, გაიჩინა საკუთარი სანოვავე მაღაზიები, სადაც მუშას შეეძლო იაფათ კარგი ღირსების საქონელი შეეძინა, დაარსა იქვე სამკითხველო-ბიბლიოთეკები, შემოიღო რვა საათის სამუშაო დღე და გაიამხანაგა მუშები მოგებაში. ეს იყო 1817 წელში, მხოლოდ 40 წლის შემდეგ ეს პატიოსანი მუშაკი ჩაესვენა საფლავს და თვისი ქველ-მოქმედებათ თან ჩაიტანა. ერთხელ კიდევ დაამტკიცა, რომ ასეთი საქველმოქმედო ზომები ვერ განკურნავს მუშა კლასის იარებს; ის ისევ მშვიერ-მწყურვალი დაეხეტებოდა, შიშველ-ტიტველი ზამთრის სუსხიან ღამეებში ქუჩებზე ლევდა სულს, მხოლოდ ნიულონერკის ქარხანამ დროებით რამდენიმე მუშას კი მოათქმევინა ადამიანურათ სული, მხოლოდ მუშა კლასს საზოგადოთ, მის აუარებელ ნაწილს ვერაფერი არგო. ოვენის მაგალითი საისტორიოთ-ღა დარჩა და 8 საათის სამუშაო დღე ისევ საბრძოლველათ. სამუშაო დღის შემცირების საქმე ისევ მუშას უნდა მოეგვარებინა და ის ამას კიდევ შეუდგა თავგამოდებით. 1851 წელს მუშებმა დიდი გაფიცვა მოახდინეს და სამუშაო დღის შემცირებას თხოულობდენ; ამ გაფიცვამ ყველა მუშების ყურადღება მიიქცია და ჩაუნერგა ყველას აღმოუფხვრელი სურვილი სამუშაო დღის შემოკლებისა. 1858 წელს ხუროებმა მოახდინეს გაფიცვა და პირველათ მოითხოვეს რვა საათის სამუშაო დღე. ბრძოლამ ექვსი თვე გასტანა და ახალგაზდა მებრძოლნი დამარცხდენ: ისევ ათი საათის სამუშაო დღე დარჩა. სამაგიეროთ მალაროებში მომუშავე მუშებმა იმავე 1858 წელს მექარხნეებს სამკვდრო-სასიცოცხლო ომი გამოუცხადეს და კიდევ მისწვდენ თავის მიზანს. სამუშაო დღე რვა საათამე შეამოკლეს. მხოლოდ უფრო მუდმივი ხასიათი ამ ბრძოლას ეწყება 1864 წლიდან, როცა „კაპიტალის“

ავტორმა ინგლისში მუშათა კავშირი „ინტერნაციონალი“ დაარსა. ამ კავშირმა საზოგადო ინტერესი აღძრა, მიიპყრა ყველა ქვეყნის მუშების ყურადღება, განამტკიცა მუშებისათვის შორის ბრძოლის აუცილებლობის აზრი და მუშებისათვის მტკიცე საფუძველი ჩაუდგო. ამის შემდეგ 1869 წელს მუშათ კავშირების კონგრესზე ბირმინგამში მიღებულ იქნა შემდეგი რეზოლიუცია: „აქ მყოფი მუშათა წარმომადგენელი თვის მოვალეობათ თვლიან და, იმედიც აქვთ შეძლების დაგვრათ ყოველ პატიოსანსა და გამქლავებულ მოძრაობას, რომლის მიზანი სამუშაო დღის შემცირება იქნება, მხარი მისცენ; ჩვენ ღრმათ დარწმუნებული ვართ, რომ სამუშაო დღის შემოკლება აღამაღლებს მუშის ზნეობრივ, ფიზიკურს და გონებრივს ძალას და თანვე საშუალებას მისცემს უსაქმოთ, დარჩენილ მუშებს, სამუშაო მოიპოვონ.“*) ორის წლის შემდეგ (1871 წ.) ამნაირივე კონგრესი ლონდონში მოახდინეს და ამ კონგრესზე ერთხმათ მიიღეს შემდეგი რეზოლიუცია: „ინგლისის საწარმოვო ძალა და მუშების გამოცდილება იმ ზომასეა, რომ რვა საათი დღით მუშაობა სრულიად დაკმაყოფილებს, როგორც კომერციულის, აგრეთვე მცხოვრებლების ეროვნულ მოთხოვნილებასაც. გარდა ამისა „ასეთი შემოკლება ფრიად საჭიროა სანიტარული და ზნეობრივი მიზნის მისაღწევათ“. ყველა ამ კრებებს; თავისუფალ კამათს და დადგენილებებს მოყვა მუშების გაფიცვები: ათი წლის განმავლობაში (1870—1879) მოხდა 2352 გაფიცვა, რომელიც საერთოთ 9030 დღე გაგრძელდა ე. ი. წელიწადში საშუალო რიცხვით 235 გაფიცვა უწყევს. ამან კიდევ უფრო განაცხოველა არსებული ინტერესი, აღძრა მეტი მუშაობა განცალკევებული ძალების შესაერთებლათ და 1881 წელს დაარსდა „სოციალ-დემოკრატიული ფედერაცია“. ამ ფედერაციის პროგრამაში პრაქტიკულ კითხვებში რვა საათის სამუშაო დღეს პირველი ადგილი დაეთმო. 1888 წელს ლონდონის საერთა-შორისო მუშათა კონგრესზე დაადგინეს: „კონგრესი იმ აზრისაა, რომ კაპიტალის კონცენტრაციის გამო და მუშათა კავშირების სისუსტის წყალობით, სამუშაო დღის შემოკლების საქმეში უთუოთ სახელმწიფო უნდა ჩაერიოს და ყველა წარმოებისათვის 8 საათის სამუშაო დღე დააკანონოს“. ამ წლიდან მოძრაობა თანდათან იზრდება და მუშათა ორგანიზაციები დღით-დღე მატულობს. „გაზების ქარხნების მუშებმა და საერთო მუშათა კავშირმა“ მოითხოვა ამავე 1888 წელს სამუშაო დღის შემცირება 12 საათიდან 8 საათამდე. თითქმის ყველა ქარხნებში მუშებმა გაუფიცველათ მოიგეს ეს საქმე და ზოგან სამუშაო ქირაც კი მოუმატეს. გამარჯვებამ გაძლიერა მოძრაობა, აღაფრთოვანა მებრძოლნი და 8 საათის სამუშაო დღე ინგლისში საყოველთაო დევიზათ გადაიქცა. 1889 წელს პარიზის საერთა-შორისო მუშათა კონგრესზე დაადგინეს, რომ ყველგან იქნას ზომები მიღებული 8 საათის სამუშაო დღის შემოსაღებათ და ეს წესი საერთა-შორისო კანონმდებლობით დაკანონდეს. ამისათვის კონგრესმა სადღესასწაულო დღე პირველი მაისი დაადგინა და 1890 წ. ამ დღეს მოხდა შესანიშნავი მოძრაობა. სამასი ათასამდე მუშები შეიკრიბნენ, თექვსმეტი კაფედრიდან ორატორები სიტყვებს ამბობდენ და შესანიშნავის გატაცებით ამტკიცებდენ 8 საათის სამუშაო დღის უპირატესობას, საქიროებას, აუცილებლობას... ყველგან აღტაცებით შეყურებდენ ამ გონიერ მეტყველთ და საესენერგით, მხიარულათ დღესასწაულობდენ საყოველთაო დღესასწაულს. საზოგადოებაზე ამ ამბავმა მლიერი შთაბეჭდილება მოახდინა და ერთხელ კიდევ დაარწმუნა რომ ძალა უკვე მოუკრეფიათ შრომის წარმომადგენელთ და უცხორომელი გაბედულობით ესწრაფვიან უკეთს

*) ბენზ: 8 საათის სამუშაო დღე, ივრ. 1890 გ.

მომავალს. მათ საკუთარი დღესასწაულიც კი გაიჩინეს!.. ამ დღეს მწარმოებელნი თავის ჯარს სინჯვენ, აწვენებენ მოწინააღმდეგეთ თავის ძალს, კიდევ უფრო ერთდებიან და იკვირან საერთო საქმისათვის!.. 1892, 1893 და 1894 წლებში მუშათა წარმომადგენლებმა ზედიზედ შეიტანეს პარლემენტში სამუშაო დღის შემოკლების პროექტები, მხოლოდ ეს პროექტები დარჩა „ხმათ მალაღებელის უდაბნოსა შინა“. მთხოვნელები იძულებული გახდნენ საკუთარის ძალით მოეგვარებინათ თავისი საქმე და მართლაც 1897 წელს ივლისში დაიწყო დიდი გაფიცვა მაშინების მკეთებელთა; ესენი უმთავრესათ 8 საათის სამუშაო დღის დაწესებას მოითხოვდნენ, მაგრამ გათამამებულმა მექარხნეებმა უარყვეს ასეთი წინადადება და შეუდგნენ ბრძოლისათვის მზადებას. მეზობლნი ორივე მხრით დიდ მზადებაში იყვენ და ორივე მხრით იხარჯებოდა აუარებელი ფული (მუშებს ეს გაფიცვა 43 მილიონ მანეთამდე დაუჯდათ, კაპიტალისტებს 51 მილიონამდე). 6 თვის განმავლობაში (გაფიცვა გათავდა 1898 წ. იანვარში) ორმოცი ათასი მუშა აღელვებული ელოდა საქმის დაბოლოებას. ყველანი საერთო სურვილს წარეტაცა: 8 საათის სამუშაო დღე! ოთხმოცი ათასი ლარიბი შესქიდებოდა მცირე რიცხვოვან, მხოლოდ მრავალფულიან მდიდრებს და ტანჯვა-წვალებით გამოზრდილი, გაკაფებული უთვალთვალებდა მოწინააღმდეგის მოქმედებას. ეს უკანასკნელი კი ამ დროს დიდ ფაცა-ფუცში იყო. შეერთებული კაპიტალისტები აიძულებდნ ყველა ქარხნის პატრონებს მონაწილეობის მიღებას, მათი მხარის დაჭერას. წინააღმდეგ შემთხვევაში კაპიტალისტები მიმართავდნ შემდეგ ხერხს: მყიდველებს ითანხმებდნ არაფერი ეყიდათ განზე გამდგარ კაპიტალისტებისაგან. დაითანხმეს ერთი დიდი ბანკი, სადაც მათი ფულები ეწყო, უარი ეთქვათ ფულის გაცემაზე იმ ფირმებისათვის, რომელნიც ამ საქმეში მათ გვერდში არ უდგათ... მუშები დამარცხდნ: 8 საათის სამუშაო დღე არ იქნა დაწესებული; დააკაყოფილეს მუშების ზოგი მცირედი მოთხოვნელებანი. მუშები დამარცხდნ მატერიალურათ, ქონებრივათ, მხოლოდ მათ გაიმარჯვეს ზნეობრივათ. ისე, როგორც კერძო პირი რაოდენიმე ათი წლის განმავლობაში ხარჯავს რაოდენიმე ათას მანეთს, ალევს თავის ჯანმრთელობას სკოლაში, რათა მომავლისათვის ცოდნა შეიძინოს და ცხოვრებისათვის გამოსადეგი იარაღი ჩაიგდოს ხელში, სწორეთ ისე ინგლისის მუშებისათვის ეს გაფიცვა შკოლა იყო, სადაც მათ შეიძინეს გამოცდილება, ცოდნა, დაკარგეს სამუდამოთ კაპიტალისტების გულ-კეთილობის ნდობა და შეიგნეს საბოლოოთ, რომ მხოლოდ ერთობაშია საჭირო ძალა უძლეველი, სიმართლისა და კანონის შემქნელი. მათ შეითვისეს ეს დიდი მცნება სავსებით და მით მომავლისათვის, უეჭველია, მოიმზადეს საბოლოო გამარჯვების ნიადაგი!..

ა. წულუკიძე.

კლასთა ინტერესების წინააღმდეგობა 1789 წელს

(ისტორიული წერილი)

თარგმანი ლ. კლავასისი

III

საეკლესიო დიდი ჯამაგირიანი ადგილები ზოგი უკვე ეჭირა აზნაურობას, ზოგიც ფაქტიურათ მის განკარგულებაში იყო, რადგან ამ ადგილებზე საჭირო პირების დანიშნა მეფის ხელში იყო და ეს უკანასკნელი კი სულ უფრო და უფრო ცდილობდა აზნაურობისთვის შეერჩინა ისინი. აქაც რევოლიუციის წინა ხანებში საუკეთესო ადგილების მიღების უფლება, თუმც ეს გამოქვეყნებული არ იყო, მიენიჭა მხოლოდ აზნაურებს. 1500 მდიდარი ბენეფიციები, რომელნიც მეფის უფლე-

ბაში იყვენ და აგრეთვე არხივისკოპოსთა და ეპისკოპოსთა კათედრები ეძლეოდა აზნაურობას. არხივისკოპოსები და ეპისკოპოსები, რომელთა რიცხვი 131 კაცამდებოდა, მათ იღებდა 14 მილიონ ლივრს, ე.ი. 14,000,000 მანეთს თვითთელი; კარდინალი რაგინი, სტრასბურგის არხივისკოპოსი, როგორც თავი ეკლესიის, იღებდა წლიურათ ერთ მილიონზე მეტს. ცხადია, პატივცემულ მწყემსს ადვილათ შეეძლო ასეთ პირობებში თავისთვის ნება მიეცა და მარია ანტუანეტას, გულის მოსაგებათ აღმასის საყვლური ეყიდა მისთვის სულ 1,400,000 ლივრათ ღირებული.

მაგრამ დავახშიანებული აზნაურობის გაუმადლობა ვერ დააკმაყოფილა ეკლესიის, ჯარის, სახელმწიფოს და სასახლის შემოსავლიანმა ადგილებმა. მეფეს მუდამ თავს აბეზრებდნ ხაზინიდან ერთდროული შემწეობის თხოვნით: ხან ვინმე აზნაური უნდა გამოეხსნა „გაჭირვებულ მდგომარეობიდან“, ხან უნდა დაეკმაყოფილებია რომელიმე წარჩინებული პირის სურვილი და ამგვარათ მარტო 1774 წლიდან 1789-დღე სახელმწიფო ხაზინიდან ერთდროული შემწეობის, საჩუქრების და სხვა ამგვარი სახით გაცემულა სულ 228 მილიონი ლივრი. ამ ჯამიდან 80 მილიონი მეფის სახლუელობის წვერებს წაუღია. მეფის ორ ძმას მიუღია 14 მილიონზე მეტი. რევოლიუციის წინ რამდენიმე ხნით ფინანსთა მინისტრმა კალონმა, თუმცა სახელმწიფო ფინანსების საოცარი დეფიციტი მოსალოდნელი იყო, მაგრამ მაინც დედოფლისთვის გასართობი სასახლე სენ-კლუე იყიდა 15 მილიონ ლივრათ და მეფისთვის კი რამბულიე 14 მილიონათ. მეფე თავის თავს არა მარტო სახელმწიფოს თავათ თვლიდა, არამედ „პირველ აზნაურათაც“ და ამიტომ არ ზოგავდა გამდიდრებულყო ხაზინის ხარჯზე. პოლინიაკის სახლობამ, რომელსაც მარია ანტუანეტა წყალობდა, მარტო პენსიებათ მიიღო 700,000 ლივრი. თვით ჰერცოგმა პოლინიაკმა ამას გარდა მუდმივ რენტათ 120,000 ლივრი მიიღო და ერთდროულათ მამულის შესაძენათ 1,200,000 ლივრი.

ჩვენ აქამდის აზნაურობაზე ვლაპარაკობდით, როგორც სისტემატიურათ მტაცებელ რაინდებზე, მაგრამ ეს სინამდვილეს სავსებით არ გამოხატავს. ერთი ნაწილი აზნაურობისა, ყოველ შემთხვევაში მხოლოდ უმცირესობა, არა თუ ღებულობდა მონაწილეობას ამ მტაცებლობაში, პირიქით მეტისმეტათ გაბრაზებული იყო მითი. ამ ნაწილს შეადგენდა ეკონომიურათ ჩამორჩენილი პროვინციების შუათანა და წვრილი აზნაურობა. იქ ფეოდალური მეურნეობა ისევ თავის სრულ ძალაში იყო, მაგალითათ, ვანდეაში და რამდენიმეთ ბრეტონშია. ასეთი პროვინციების ფეოდალები პარიჟსა ანუ ვერსალში გადასახლების მაგიერ, ცხოვრობდნ ძველებურათ თავის კოშკში, თავის გლეხებთან. ისინი თითქმის იგივე გლეხები იყვენ, მხოლოდ ცოტა უფრო მაღალი წოდების. ისინი მოუხეშავი, გაუნათლებელი იყვენ, მარა კერპი და თავის ღირსების დამცველი; მათი მოთხოვნელება, რომელიც უმთავრესათ კარგ სმა-ქამაში მდგომარეობდა, ადვილათ კმაყოფილდებოდა იმითაც, რასაც თავის გლეხებისაგან იღებდნ. ვალები მათ არ აწუხებდათ, ფულის ფანტვის შემთხვევაც არ ქონდათ, მაშასადამე, არც მიზეზი ქონდა თავის გლეხებისთვის გადასახადი მომატების, ან წარამარა უბრალოთ ხელქვეითების შევიწროების, და ამის გამო არა ურიგო განწყობილებაში იყვენ თავის გლეხებთან. ერთათ ცხოვრება და ერთგვარ პირობებში—მარტო ესეც საკმარისია ურთერთში სიმშატიის გამოსაწვევათ. ჩამორჩენილ პროვინციის ფეოდალი ჯერ კიდევ არ გამხდარაყო ისეთი ყოველად უსარგებლო ექსპლოატატორი და ხორცმეტი, როგორც ის გახდა პროგრესიულ პროვინციებში, სადაც ადმინისტრაციის, პოლიციის და სასამართლოს თანამდებობები, რომელსაც წინეთ ფეოდალი ასრულებდა, სულ უფრო და უფრო მეფის

ბიუროკრატიის ხელში გადადიოდა და ფეოდალს ბოლოს მართო ის შერჩა, რასაც არავითარი მნიშვნელობა არ ქონდა არც წეს-წყობილებისთვის, არც საზოგადოებრივ მშვიდობიანობისთვის: იმას მაგივრათ, რომ ცოტა რამე გაეკეთებია ქვეყნის საკეთილდღეოდ, ის შეიქნა, და არც შეეძლო არ შექნილიყო, ქვეყნის ზედ-მეტ ბარგათ. სასამართლოსა და პოლიციის მოხელეებს პროვინციებში არავითარი ჯამაგირი არ ეძლეოდათ, პირიქით უნდა ეყიდათ კიდევ თავის თანამდებობა; ცხადია, თანამდებობასთან ერთად ისინი ყიდულობდნენ უფლებას გამოეწეუნათ გლეხისთვის უკანასკნელი წვეთი სისხლი.

სრულიად წინააღმდეგი ხდებოდა ეკონომიურათ ჩამორჩენილ პროვინციებში. აქ მებატონე ჯერ კიდევ სრული მმართველი იყო მისდამი კუთვნილ ტერიტორიის: ის ზრუნავდა გზების გაკეთებაზე და მიმოსვლის უზრუნველყოფაზე, არჩევდა თავის ხელქვეითთა შორის ამტყდარ დავას, მსჯავრს დებდა მათ მოქმედებას, სჯიდა დამნაშავეს ზსჯ.; ზოგჯერ ფეოდალი თავის ძველ უფლებასაც მიმართავდა, იცავდა თავის ხელქვეითთ გარეშე მტრებისაგან, რასაკვირველია, არა მტრის ჯარისაგან, — არამედ მეფის ხარჯის ამკრებებისაგან, რომელნიც დრო გამოშვებით თავს ესხმოდნენ გლეხებს დასაბრველად; იყო ისეთი შემთხვევები, როცა ფეოდალი-მემამულე პირდაპირ დაიფრენდა ხოლომე ამ ვაჟბატონებს, როცა ისინი მეტათ თავდაუქცევლათ დაიწყებდნენ თარეშს მის სამფლობელოში. ამ კატეგორიის აზნაურობა ყველაზე ნაკლებ ურიგდებოდა მეფის უფლებათა ზრდას ზე არ სურდა სავსებით დამორჩილებოდა მას. ხოლო სასახლის აზნაურობა ზე მათი კულები, რომელნიც მსახურობდნენ ჯარში, ეკლესიაში ზე უმაღლეს ბიუროკრატიაში, ყოველი მხრით დაინტერესებული იყვნენ მეფის უფლების გაძლიერებაში. რასაც თავის ფეოდალური უფლებით ვერ გამოსწოვდა ასეთი აზნაური გლეხს, იმის გამოსაწეუნათ მეფის მოხელეებს და გადასახადთა შემსყიდველებს აგზავნიდა. ეს არაფრათ ებიტნავებოდა სოფლის აზნაურობას. სასახლიდან მათ არავითარი წყალობა არ ხდებოდა და ისინი არც საჭიროებდნენ ამას. მარა რაც უფრო ძლიერათ მუშაობდა ადმინისტრაციული მანქანა, იმდენათ უფრო აღარბებდა ის მის ხელქვეითებს; რამდენათაც მეფის ბიუროკრატიის ხელში გადადიოდა ადმინისტრაციის, პოლიციის და სასამართლოს უფლებები, იმდენათ ფეოდალს ძალა და მნიშვნელობა ეკარგებოდა თავის მიდამოში. ამასთანავე იგი გამსჭვალული იყო ძველ ფეოდალურ შეხედულებებით და თავის თავი მეფის ტოლათ მიიჩნდა: მისთვის მეფე, როგორც წინეთ ფეოდალურ ხანაში, იყო მხოლოდ ყველაზე მსხვილი მემამულე, „პირველი თანასწორთა შორის“. რომელსაც ვერ უნდა გაეებდა სახელმწიფოში რაიმე ცვლილების მოხდენა ფეოდალთა დაუკითხავათ; ის მუდამ და დაჟინებით უყენებდა მას წინ თავის მამა პაპურ უფლებებს და უპირატესობათ, თუმცა ყოველთვის, რასაკვირველია, თავისი ვერ გაქონდა. და რაც უფრო იზრდებოდა სახელმწიფო ხაზინის მოთხოვნილება, წესდებოდა ახალ-ახალი გადასახადები, რომელიც რამოდენიმეთ აზნაურობასაც აწევებოდა მიუხედავათ იმისა, რომ იგი უხსოვრის დროიდან თავისუფალი იყო ყოველგვარ გადასახადისგან, მით უფრო მეტი მიზეზი ეძლეოდა სოფლის აზნაურობას ოპოზიციაში ჩამდგარიყო. ის არავითარ მონაწილეობას არ ღებულობდა ნადავლის განაწილებაში და სახელმწიფოს მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილება კი ტვირთათ აწევებოდა. ამის გამო მან, რასაკვირველია, უფრო და უფრო ხმამაღლა დაიწყო ლაპარაკი, რომ სახელმწიფო მეურნეობაში საჭიროა მომპირნეობა, საფინანსო მართველობაში რეფორმის მოხდენა და უკანასკნელზე წოდებრივ წარმომადგენელთა კონტროლის დაწესება.

ამგვარათ ჩვენ ვხედათ, რომ აზნაურობა ორ მოპირდაპირე ბანაკათ გაიყო. ერთი მხრით იდგენ სასახლის არისტოკრატია ზე მისი ამყოლი: ამ ბანაკში იყვენ უმაღლესი მსახურის მქონე ბლომა ნაწილი საშვალოსი და დაბალის. ესენი მსახურის მქონე მეფის შეუზღუდველ უფლებების. მეორე მხარეს იდგა სოფლის აზნაურობა, რომელსაც შეადგენდა ეკონომიურათ განუვითარებელ ადგილების საშვალო და დაბალი აზნაურობა. უკანასკნელნი მტკიცეთ თხოულობდნენ წოდებრივ წარმომადგენელთა მოწვევას სახელმწიფოს მართვა-გამგეობის საკონტროლოთ.

თუ იმ დროის პარტიებზე მსჯელობას ვიქონიებთ არა იმ კლასობრივ ინტერესების მიხედვით, რომელთა წარმომადგენელათ ისინი იყვენ, არამედ მხოლოდ მათი ტენდენციების თანამედროვე პარტიულ ლოზუნგებთან გარეგნულ თანხმობის მიხედვით, მაშინ უნდა აღვიაროთ, რომ ყველაზე ჩამორჩენილი ელემენტები საფრანგეთში ზრგრესისციები და ლიბერალები იყვენ, რადგან მათაც ისე, როგორც მესამე წოდებას, სურდათ კონსტიტუციონური მმართველობის შემოღება. ყველა ამის მიუხედავათ არავინ ისეთი ზიზლით არ ამხედრებულა ახალი იდეების და ახალ კლასების წინააღმდეგ, როგორც სწორეთ ისინი.

მიყრუებულ პროვინციის აზნაური ისეთივე სიძულვილით უყურებდა ბურჟუას, როგორც საზოგადოთ გლეხი მოქალაქეს, — ნატურალური მეურნეობის მიმდევარი — ფულით მწარმოებელს, გაუნათლებელი — განათლებულს და „ძველის ძველი მკვიდრი“ ამა თუ იმ ადგილისა ვილაც მოთრეულს, ვინ იცის, როგორი შთამომავლობისას. თუმცა პროვინციის აზნაურობა იშვიათათ ხდებოდა ბურჟუას თავის მიყრუებულ სოფელში, მარა ამ იშვიათ შემთხვევაშიაც არასოდეს არ ფარავდა თავის ზიზლს მისდამი. ქალაქის აზნაურობა კი პირიქით თანდათან უახლოვდებოდა ბურჟუაზიის ერთ ნაწილს მაინც. რა თქმა უნდა, ვინმე თერძს, ან მეხელთათმანეს სასახლის არისტოკრატია კიდევ უფრო მედიდურათ დასცქერდა, ვიდრე მისი მოძმე სოფლელი აზნაური. მოხელეს ბედნიერებათ უნდა ჩაეთვალა, თუ ასეთი დიდებული გვამი რამეს გააკეთებინებდა, თორემ თუ გაუბედავდა და სასყიდელს მოთხოვდა, ეს ხომ უტიფარი კანდიერება იქნებოდა მისი მხრით. სულ სხვა განწყობილება ქონდა ამ ამაყ არისტოკრატის ფინანსისტ ტუზებთან. იმათ ბლომათ ქონდათ ხელში ფული, რომელიც ვერც რიგათ სჭირდებოდა დიდებულებს: ამათ ხელში იყო უკანასკნელთა გავლენა და მათი სულის შერჩენაც. რამოდენიმე გვარეულობის გარდა მთელი სასახლის არისტოკრატია შევიდან დაწყებული უკანასკნელ პაემდის ყელამდის ჩაფლული იყვენ ფინანსისტების ვალებში. ამიტომ მათ, რასაკვირველია, უნდა ფრთხილათ მოქცეოდნენ. თვით ლუდოვიკო მე-XIV-მ, ამ ამაყმა „მზე-მეფემ“ ერთხელ მთელი სასახლის თანადასწრებით მეფურათ მიიღო ებრაელი სიმუელ ბერნარი. ხუმრობა კი არ იყო, ამ ურიას 60 მილიონი ჰქონდა! და განა შეეძლოთ მეფის ფარემებს უფრო მიუკარებელი ყოფილიყვენ, ვინემ თვით მათი ბატონი იყო?! ფულით არისტოკრატია სულ უფრო და უფრო ემსგავსებოდა უმაღლეს, შთამომავლობით არისტოკრატის, ყიდულობდა აზნაურის ტიტულს, იძენდა აზნაურების მამულებს; ხშირათ რომელიმე გაღატაკებული აზნაური თავის დაცემული მდგომარეობის გასასწორებლათ ირთავდა სქელი ქისით გაარისტოკრატებულის ქალს და ასეთ შემთხვევაში თავს ხუმროთ ინუგეშებდა, რაო და კარგ ნიადავსაც სჭირია დრო გამოშვებით ვაპოხიერებაო. აზნაურობა ამნაირათ თანდათან იფლებოდა ნაკელში. ფულიანი არისტოკრატის სალონები არაფრით აღარ ჩამოუვარდებოდა შთამომავლობით არისტოკრატისას და ორივე კლასი ერთსა და იმავე წუმბეში ცურავდა, რამაც შეიძლება ყველაზე მეტათ შეუწყო ხელი მათ დაახლოვებას. ზნედაცემული დედაკაცები ისეთივე ხელმისაწოდში შეიქნა მესამე

წოდების პირთათვის, როგორც გოაფების, ჰერცოგების და ებისკოპოსებისათვის. გარყვნილების მორევში ქრებოდა წოდებრივი სხვადასხვაობა და საფრანგეთის სასახლე თანდათან უახლოვდებოდა თავის სანატრელ იდეალს. ჩვენ უკვე ვიცით, რომ ერთი ებისკოპოსი სცდილობდა კიდევ აღიშნებით ეყიდა თვით დედოფლის სიყვარული.

ზოგიერთი მწერლები, როგორც მაგალითათ, ბოკლი, არისტოკრატიის ფულიან ტომრებთან დაახლოვებაში ხედავდა „დემოკრატიულ მისწრაფებას“, რომელიც ვითომ რევოლიუციის წინ ყველას თავში უტრიალებდა, რომელი კლასიდანაც უნდა ყოფილიყო მისი პატრონი. მაგრამ საქმე ის არის, რომ სწორეთ ამ დროს ვითომ და „გადემოკრატიული“ აზნაურობა არისტოკრატიულ მოთხოვნებებს უმატებდა: ოფიცრის ჩინი მას ეძლეოდა, ვინც დიდკაცის ჩამომავალი იყო, საეკლესიო მამულები აზნაურობას შემოუსახლვრეს; შექმნეს ახალი სამუქთახორო ადგილები ბიუროკრატიაში, განსაკუთრებით აზნაურთათვის. დემოკრატიული იდეები, კი არა არამედ მატერიალური ინტერესები არღვევდნენ—და ძალიან შესამჩნევათაც არღვევდნენ—მიწის მფლობელთა და ფულით არისტოკრატიის შორის ამართულ ზღუდეს, მაშინ როდესაც თავად-აზნაურობა მხოლოდ იმის ცდაში იყო, რომ დაეცვა თავის უპირატესობანი სახელმწიფო სამსახურის პილებაში.

სოფლის აზნაურობას თავზარს ცემდა პარიჟელი აზნაურებისგან წობრივი განკერძოვების გადალახვა და საზოგადოებრივ ურთიერთობაში ასეთი „თავისუფალი ქცევა“. მარა კიდევ მეტათ თავზარდამცემი იყო მათთვის პარიზელებისაგან ძველი ზნეობრივ და სარწმუნოებრივი ჩვეულებების დალატი. სოფლის აზნაური ჯერ კიდევ ფეოდალურ წყობილების ჩარჩოში ცხოვრობდა და ამიტომ მის შესაფერ შეხედულებას მტკიცეთ აღვა, მამა პაპის სარწმუნოებას იცავდა. პარიზელი აზნაურისათვის კი ფეოდალიზმის ნაშთი მხოლოდ საშუალება იყო იმისი, რომ ბრბო კარგათ ჩაეჭირა ხელში და მათ ზურგზე ენავარდებია. მისთვის კი მის საკუთარ უფლებას სხვა აღარავითარი მნიშვნელობა არ ქონდა, და არც არაფერი დარჩა მას ამ უფლებებიდან გარდა ტიტულისა და მის შესაფერი შემოსავლისა. სწორეთ ასეთივე თვლით უყურებდა ის სარწმუნოებასაც. ის ცხოვრობდა ქალაქში, ფეოდალურ ურთიერთობას მოშორებული, და სარწმუნოებასაც დაკარგა მისთვის ყოველივე მნიშვნელობა; სარწმუნოებაც, როგორც სხვა ფეოდალიზმის ნაშთები, მას საქიროთ მიაჩნდა მხოლოდ თავის ინტერესების დასაცველათ, ის უცილებლათ საქირო იყო უვიც „გაუნათლებელ“ ბრბოსთვის; ამ „შეხალხს“ არ შეეძლო უიმისოთ გაძლება, „განათლებულ“ აზნაურობას კი სასაცილოთ ქონდათ ის აგდებული.

„თავისუფალ“ აზრების გავრცელებასთან ერთათ არისტოკრატთა სალონებში სწრაფათ ქრებოდა ძველი ზნე-ჩვეულება, რა კი მათ გამოეცალა თავის მატერიალური სარჩული. მეოჯახეობას დიასახლისის ღირსება-ნაკლულეგანებას ძველი ფეოდალურ მეურნეობისათვის დიდი მნიშვნელობა ქონდა: მთელი საწარმოვო მექანიზმის ტრიალი შეფერხდებოდა, თუ ოჯახის მეურნეობა სისწორით და მტკიცეთ არ მიდიოდა. ასეთ პირობებში, მიუცილებელია მტკიცე კავშირი მეუღლეთა შორის და სასტიკი დისციპლინა ოჯახში. სასახლის არისტოკრატებისთვის კი, რომელთაც დროს ტარების და ფულის ფლანგვის მეტი სხვა არავითარი საქმე არ ქონდათ, ოჯახი და ქორწინება მეტი ბარგი იყო, ხელის შემშლელი და დამამძიმებელი. თუ ისინი ეკიდებოდნენ ოჯახს უფრო იმისთვის, რომ კანონიერი მეგვიდრე ყოლოდათ, ნამდვილათ კი სრულიადაც არ იცავდნენ

მტკიცეთ ოჯახის ფორმებს. ამაზე შეჩერება საჭირო აღარ არის, ყველამ კარგათ იცის თუ რა შევნიერ მაგალითებს „თავისუფალ სიყვარულისას“ აძლევდნენ აზნაურობას თვით მთავრების ფეოდალის აზნაურობას ისე აბრაზებდა ასეთი „თავისუფალი“ ძველი ზნე ჩვეულების გადაგდება ქალაქელ აზნაურთაგან, როგორც სახელმწიფო ხაზინის ძარცვა გლეჯა. სამაგიეროთ ქალაქის აზნაურობა მოუხეშაობას, უმეცრებას და უმოქმედობას უკიეინებდა მათ. ორივე მხარე მეტის მეტათ მტრულათ უტკერდნენ ერთმანეთს. მაგრამ, რასაკვირველია, როცა განსაცდელში ჩავარდა ფეოდალური წყობილების საფუძველი, ეს საერთო ნიადაგი, რომელზედაც შეეძლოთ არსებობა როგორც ერთს, ისე მეორეს, მაშინ მტრათ გადაკიდებულნი ძმები შეერთდნენ; მარა ეს შეერთება ორი წრის არისტოკრატიისა მოხდა მაშინ, როცა უკვე ყველაფერი დაკარგული იყო, როცა ველარაფერი ვერ შეაჩერებდა მესამე წოდების ძლევამოსილ მსვლელობას.

(გაგრძელება იქნება)

დრ. რედაქტორი გამომცემელი
 ნ. ა. ალექსანდრე-შენსკაი. ს. მ. თ.-წერეთლასა.

განცხადებანი

პვირას, 14 დეკემბერს 1903 წ.

„თბილისის საკრებულო დარბაზში“ გამართულ იქნება მუსიკალურ-ლიტერატურული

ს ა ლ ა მ ო

მ. მ. საფაროვო-აბაშიძისა.

მონაწილეობას მიიღებენ: ვასილიევი, ბროდჟი, მატკოვსკი, სოკოლოვისა, სავიციკისა, ბარათაშვილი, ბლატივი, პეტროსიანი, პილეთები იყიდება საკრებულოს კასაში დილის 10 სათიდან ნაშუადღევის 2-მდე.

ОТКРЫТА ПОДПИСКА на 1904 годъ

на ежедневную политическую и литературную газету

„НОВОЕ ОБОЗРѢНІЕ“

УСЛОВІЯ ПОДПИСКА: (XXI-й годъ изданія)

Изданіе газеты будетъ возобновлено съ 15 ЯНВАРЯ 1904 г.

Подписчики нынѣшняго года, какъ городскіе, такъ и иногородные, желающіе подписаться на будущій годъ, вносятъ 6 руб. за годъ и 3 руб. за полгода. Новые же подписчики на обычныхъ основаніяхъ вносятъ 7 р. за г. и 4 р. за полгода.

Годовые подписчики нынѣшняго года, нежелающіе возобновить подписку на будущій годъ, могутъ получить въ конторѣ газеты 88 коп. за недосланные №№ этого года.

Допускается разсрочка платежа: къ 1-му января—4 р., къ 1-му іюня—3 р.

Для сельскихъ учителей, народныхъ и школьныхъ библиотекъ и благотворительныхъ учреждений сдѣлана скидка: годовая плата для иногородныхъ—6 руб., для городскихъ—5 р.

Лицъ, желающихъ подписаться, контора проситъ уведомить ее о томъ и внести плату заблаговременно, по возможности не позже декабря, чтобъ успѣть заготовить адреса.

Подписка принимается въ Тифлисъ, въ конторѣ газеты, Борятнеская ул. д. № 8.